

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2018

Bc. Roman Heber

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kybergrooming na druhém stupni základních škol

Kybergrooming at the elementary schools

Bc. Roman Heber

Vedoucí práce: PaedDr. Eva Marádová CSc.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Biologie, geologie a environmentalistika se zaměřením
na vzdělávání — Výchova ke zdraví se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této diplomové práce na téma Kybergrooming na druhém stupni základních škol potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Jablonec nad Nisou, 13. července 2018

.....

Děkuji paní doktorce Marádové, že se znovu uvolila k vedení mé závěrečné práce.
Dále děkuji Radce Vlčkové za výpomoc se zpracováním statistických dat, kontrolu pravopisu a celkovou morální podporou.

ABSTRAKT

Ve své diplomové práci se zabývám problematikou pohybu žáků v online prostoru, sleduji množství nejrůznějších specifických jevů vyskytujících se primárně na internetu, která mohou být pro děti potenciálně zmatečná či nebezpečná, a také jevy, jež mohou děti přímo ohrozit. Sleduji také činnost samotných dětí, jak nakládají se svými osobními údaji a jak dbají na vlastní bezpečnost. Speciální pozornost věnuji sociálním sítím a patologiím na nich se vyskytujícím, závislostem, kyberstalkingu, sextingu, online šikaně a nejvyšší pozornost kladu na problematiku kybergroomingu.

V mém šetření se ukazuje, že profil na některé ze sociálních sítí má naprostá většina žáků na druhém stupni ZŠ, přičemž někteří jsou mladší, než je oficiální věková hranice na těchto sítích. Své osobní údaje sdílí přibližně devět dětí z deseti. 6 % dětí se dopouští výrazně rizikového chování, 48 % se již setkalo s kyberšikanou a 42 % dětí dopouštějících se nějakého rizikového chování si nemyslí, že by se ve virtuálním světě měly chovat opatrněji.

KLÍČOVÁ SLOVA

Kybergrooming, zneužívání, děti, žáci, internet, sociální sítě, šikana, ohrožení

ABSTRACT

In my master thesis I deal with the issue of pupils' movement in the online space, I observe number of different online features that may be potentially confusing or dangerous to children, as well as phenomena that can directly threaten the children. I also monitor the activities of the children themselves, how they deal with their personal data and how they care for their own safety. I pay special attention to social networks and pathologies on them, addiction, cyberstalking, sexting, online bullying and the utmost attention to cyberspace issues.

In my survey, it turns out that the profile of some of the social networks has the vast majority of pupils in the elementary school, some of them younger than the official minimum age limit on these networks. Own personal data share about nine children out of ten. 6 % of the questioned children commit significant risk behaviour, 48 % have already encountered cyberbullying and 42 % of children committing some risky behaviour do not think they should behave more cautiously in the virtual world.

KEYWORDS

Kybergrooming, abuse, children, pupils, internet, social network, bullying, threat

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	TEORETICKÁ ČÁST	12
2.1	Internet a sociální sítě jako zdroj informací	12
2.1.1	Hoax.....	13
2.1.2	Fake news.....	14
2.2	Internet a sociální sítě jako prostor pro sebeprezentaci	17
2.2.1	Psychologické aspekty kyberprostoru a online komunikace	17
2.2.2	Psychologie sociálních sítí	19
2.3	Patologické jevy na sociálních sítích	21
2.3.1	Závislost	22
2.3.2	Stalking a kyberstalking	23
2.3.2.1	Typologie stalkerů	24
2.3.2.2	Kyberstalking	25
2.3.3	Sexting	26
2.3.3.1	Online dětská pornografie	27
2.3.4	Šikana a kyberšikana.....	28
2.3.4.1	Kyberšikana.....	31
2.3.4.2	Formy kyberšikany.....	32
2.3.5	Kybergrooming	37
2.3.5.1	Kybergroomer	38
2.3.5.2	Obět kybergroomingu.....	39
2.3.5.3	Etapy kybergroomingu.....	40
2.3.5.4	Legislativní rámec kybergroomingu	43

3	<i>PRAKTICKÁ ČÁST</i>	45
3.1	Cíle a metody	45
3.1.1	Rozbor jednotlivých dotazníkových otázek	48
3.2	Stanovení výzkumných otázek	50
3.3	Výsledky	52
4	<i>ZÁVĚR</i>	59
5	<i>SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ</i>	62

1 ÚVOD

Naše osobní informace jsou v tomto období velkým veřejným tématem. Přihlédneme-li ke skutečnosti, že v nedávné době (25. května 2018) vešlo v celé Evropské unii (EU), Evropském hospodářském prostoru (EHP) a Švýcarsku v platnost *Obecné nařízení na ochranu osobních údajů*, známější pod svou zkratkou GDPR (z anglického *General Data Protection Regulation*) (Úřad pro ochranu osobních údajů, nedatováno), není se co divit zvýšenému zájmu médií ani našim zahlceným emailovým schránkám. Toto nařízení (2016/679/EU) (European Commission, nedatováno) v České republice nahrazuje starší směrnici 95/46/ES a související zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Nové nařízení směřuje jak na firmy, tak i na instituce a jednotlivce zacházející s osobními údaji (zaměstnanců, zákazníků, klientů, dodavatelů atd.) (GDPR.cz, nedatováno).

Ministerstvo vnitra nyní vykonává a koordinuje metodickou činnost vůči samosprávným celkům (obcím a krajům) a také ostatním ministerstvům nabízí konzultace při přípravě vlastních resortních metodik, k čemuž je ustaveno několik odborných pracovních skupin – mezirezortní pracovní skupina, pracovní skupina s účastí zástupců územních samosprávných celků a také speciální pracovní skupina k souladu spisových služeb (Ministerstvo vnitra České republiky, nedatováno). Odbor podnikatelského prostředí a vnitřního obchodu Ministerstva průmyslu a obchodu (dále jen MPO) při této příležitosti vydal *Příručku pro přípravu malých a středních firem na GDPR* a dále stručnou metodiku, kterou sama označuje jako „leták“ (Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky, 2017). Ostatní ministerstva reagují velice podobně (Ministerstvo dopravy České republiky, 2018; Těšitelová, Polícar, Blaha, Klimeš, & Dušek, 2018; Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2018).

Ale co jsou to vlastně ony *osobní informace*, které najednou všichni tak zběsile chrání? Nad touto otázkou je potřeba se totiž pozastavit. Moje matka, jakožto soukromý podnikatel, se s přípravou na výše zmíněné nařízení potýkala, a tak se ptala všude možně, co přesně je a co není osobní údaj. Ptala se na městském úřadě, pod který její podnikání spadá

(MěÚ Tanvald), ptala se kontroly z České obchodní inspekce (ČOI), která se v té době „příhodně“ opět zabývala kontrolou jejího účetnictví na další anonymní udání. Paradoxní je, že jí nikdo nebyl schopen odpovědět, nikdo ze zástupu nejrůznějších úředníků neví, co přesně se považuje za osobní údaj.

Úřad pro ochranu osobních údajů (dále jen ÚOOÚ) přichází s definicí osobního údaje dle § 4 písm. a) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Podle ÚOOÚ je osobní údaj jakákoli informace, která může vést k identifikaci. „Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu.“ (Úřad pro ochranu osobních údajů, 2013)

Z důvodu širokosti, jisté nejednoznačnosti a pro běžného člověka naprosté nesrozumitelnosti a neuchopitelnosti výše zmíněné definice, v této práci pro zjednodušení předpokládám, že *osobní údaj*, který je třeba (ba i povinné) ochraňovat je kombinací minimálně dvou jasně identifikačních prvků každého z nás. Samotné jméno a příjmení osoby, podle mého výkladu, není údaj nutné ochraňovat, protože například paní „Nováková“ – jakožto nejpočetnější příjmení v ČR (34812krát) (Kde Jsme, nedatováno), v kombinaci s nejpočetnějším ženským křestním jménem „Jana“ (264944krát) (Kde Jsme, nedatováno) nebude jistě pouze jedna, ale budou jich dost možná celé stovky. Stejně tak předpokládám, že telefonní číslo není samo o sobě osobní údaj, nevím-li komu toto číslo patří. Na rozdíl od definice ÚOOÚ, definice osobního údaje zveřejněná Evropskou komisí nám říká, že skupina informací, které mohou taktéž společně vést k identifikaci člověka se také považují za osobní data, i když samostatně stojící se za osobní data nepovažují (European Commission, nedatováno). Proto já v této práci považuji za *osobní údaj* jakoukoli dvojici údajů z následujících:

- Jméno a příjmení
- Datum narození
- Rodné číslo
- Číslo občanského průkazu / řidičského průkazu / pasu
- Číslo účtu
- Telefonní číslo
- Emailová adresa
- Portrétová fotografie
- Adresa trvalého bydliště / přechodného bydliště
- Zaměstnání / škola

Ve školách tedy nyní musíme daleko důkladněji než kdy dříve střežit tyto informace, a to především u žáků. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) v této souvislosti vydalo pro školy (jak sami uvádějí) „nástin pracovního postupu“ nazvaný *Stručný návod na zabezpečení procesů souvisejících s GDPR* (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, nedatováno).

Dodržování takového návodu ale školy poměrně zahlcuje administrativou. Jen namátkou: Základní škola Dubí 1 (Školní náměstí 177, 417 01 Dubí 1) na svých webových stránkách zveřejnila hned 13 různých formulářů pro rodiče (zákonné zástupce) svých žáků v souvislosti s GDPR (Základní škola Dubí 1, nedatováno). A na mém domovském gymnáziu se s touto problematikou ředitel vypořádal tak, že pro jistotu vydal ještě svou vlastní interní směrnici (Kozlovský, 2018).

Reakce odborné i laické veřejnosti na nové nařízení jsou přinejmenším rozporuplné. Zásadně stoupá administrativní zátěž a školy si budou muset hlídat a promýšlet i opravdové maličkosti jako je například vyvěšení výsledků zeměpisné olympiády na nástěnce před sborovnou.

Ano, spousta lidí si nyní dává (či musí dávat) velice záležet na tom, aby se informace o žácích nedostaly na veřejnost či do nepovolaných rukou. Otázkou ovšem zůstává, jak dalece sami žáci střeží své vlastní osobní údaje? Není totiž žádným tajemstvím, že lidé o sobě na internetu sdělují všemožné informace (i zcela intimní) naprosto dobrovolně.

Tato diplomová práce se proto věnuje pohybu žáků v online prostoru, sleduje množství zveřejněných osobních informací na internetových serverech, se speciálním přihlédnutím k sociálním sítím. Dále se týká návazných jevů, zejména online šikany a nejvyšší pozornost klade na problematiku kybergroomingu.

2 TEORETICKÁ ČÁST

Mobilní telefon je mocná zbraň. Prostředí internetu již není výsadou počítačů, jak tomu bylo dříve, online dnes může být prakticky kdokoli, kdykoli a odkudkoliv. S nástupem levných smartphonů (chytrých telefonů) má každý v ruce nejen komunikační přístroj, ale také fotoaparát, jímž lze téměř neomezeně pořizovat fotografie poměrně vysoké kvality a v podstatě okamžitě je odesílat či sdílet. Jen za rok 2016 bylo na světě pořízeno 1,1bilionu fotografií (Cakebread, 2017). Odhady pro rok 2017 hovoří o nárůstu o dalších sto miliard. To znamená 1 200 000 000 000 pořízených fotografií za jediný rok (Perret, 2016)! Z toho 85 % fotografií je pořízeno právě za použití mobilních telefonů. Společnost Deloitte odhadovala, že na konci roku 2016 bylo na internetu nahráno celkem 2,5 bilionu fotografií, z toho 1,875 bilionu snímků bylo uveřejněno na sociálních sítích (Parrett, 2016; Lee & Steward, 2016).

2.1 Internet a sociální sítě jako zdroj informací

Sociální sítě (dál jen SNS – z anglického *Social Networking Sites*) jsou webové stránky, díky kterým mohou uživatelé sdílet své životy s ostatními lidmi prostřednictvím svého profilu, aniž by museli vyvíjet a spravovat vlastní internetové stránky. SNS také poskytují důležitý spojovací prvek mezi uživateli, který umožňuje přátelům komunikovat přímo mezi sebou. Vzhledem k tomu, že lidé často mají přátele z různých míst a v různých dobách v jejich životě, sociální sítě poskytují příležitost zůstat v kontaktu se starými přáteli a setkat se s novými lidmi (TechTerms, 2008). Samotná síť kontaktů vzniká navázáním uživatele na jeho přátele, kteří jsou navázáni na další atd. Setkávání s novými lidmi samozřejmě znamená, že kromě vašich přátel i úplně cizí lidé, o kterých nevíte, si mohou zobrazit stránku vašeho profilu.

SNS jsou na první pohled opravdu geniální vynález, mohou sloužit jak pro společenské, tak pro obchodní účely, umožňují spojení s přáteli, rodinou, spolužáky,

zákazníky a klienty v reálném čase klidně i na druhé straně planety (Investopedia, nedatováno). S postupem času a stále navyšujícím se počtem uživatelů se ale ukázala řada problémů a nebezpečí, které s sebou SNS přinášejí. Jedním z nejčastěji se vyskytujících jevů jsou hoaxy a fake news.

2.1.1 Hoax

Můj oblíbený příklad hoaxy je reportáž nazvaná: „Chodecká revoluce: Student Agency vstupuje do pěší dopravy“, kde se dozvíte, že dlouhodobě plánovaný vstup společnosti Student Agency na trh s pěší dopravou přechází do pilotní fáze, následuje rozhovor s majitelem společnosti Radimem Jančurou i vyjádření tiskového mluvčího společnosti Aleše Ondrůje, vyjádření Technické správy komunikací hl. m. Prahy prostřednictvím jejího mluvčího Dimitrije Kostky, rozhovor s náhodným chodcem využívajícím nový žlutý privátní chodník i vyjádření například Tomia Okamury k celé problematice privatizace pěší dopravy (Vogltanz, 2014). Toto vše je pochopitelně fiktivní.

Hoax je tedy typicky mystifikující zpráva, která má sloužit pro pobavení. Jeho původním domovským působištěm jsou naše emailové schránky – dříve se typicky se vyskytoval jako řetězový email či spam (nevyžádané sdělení masově šířené internetem) (Vím, kam klikám, 2017). Dnes proniká na sociální sítě a existují i specializované weby, které mají tvorbu hoaxů jako hlavní náplň své práce. Zmiňme například Infobaden News, ze kterého je výše zmíněný příklad. Kromě emise fiktivních článků vysílá tento server na internetu i obdobu fiktivního televizního zpravodajství.

Hoaxy jsou čím dál tím propracovanější a v dnešní době se velice podobají fake news, tzn. často se stává, že mystifikační zprávě, byť původně myšlené jako žert, někdo neinformovaný či důvěřivý přeci jen uvěří (Vím, kam klikám, 2017). Co se týká řetězových emailů, největší přeborníci v rozšiřování nevyžádané pošty nejsou překvapivě děti ani mladiství (Miko, 2018). Z výzkumné zprávy *Starci na netu* vypracované Univerzitou Palackého v Olomouci a společností Seznam.cz vyplývá, že spam nejčastěji rozšiřují lidé ve

věku 65 let následováni lidmi ve věkové kategoriích 55-64 let (Kopecký, Sztokowski, Kožíšek, & Kasáčová, 2018).

2.1.2 Fake news

Fake news jsou dezinformační či přímo lživé zprávy ovlivňující veřejné mínění v osobní ekonomický či politický prospěch jejich tvůrců či zadavatelů. Jejich obsah je často zcela uvěřitelný a jejich provedení vypadá velice profesionálně a seriózně (Vím, kam klikám, 2017). Kolem dezinformací ve světě internetu je v poslední době velká debata. Ale samotné fake news rozhodně nejsou žádnou novinkou. Adolf Hitler a jeho ministr propagandy Joseph Goebbels zorganizovali dezinformační kampaň obrovských rozměrů, díky které získávali voliče pro svou NSDAP, později fake news posloužili k ospravedlnění útoku na Polsko, ovlivňování veřejného mínění ve fatální neprospěch židů či na zvýšení morálky Wehrmachtu (Shaer, 2017; Ramakrishna, 2018; StopActHR1226, 2018).

O čistě internetových fake news by mohla vyprávět především Hillary Clinton, bývalá první dáma USA a neúspěšná kandidátka v prezidentských volbách 2016. Internetem se v té době šířilo neuvěřitelné množství pokroucených či zcela lživých informací, které jí stály vítězství ve volbách. Studie Ohio State University *Fake News Did Have a Significant Impact on a Vote in the 2016 Election*, (Gunther, Beck, & Nisbet, 2017; Gunther, 2017) mluví o třech hlavních dezinformacích, které se internetem šířily jako lavina:

- *Hillary Clinton má velmi špatný zdravotní stav kvůli závažné nemoci* (Emery, 2016). Této informaci před volbami uvěřilo 25 % respondentů výzkumu (Gunther, Nilsbet, & Beck, 2018).
- Během svého působení na ministerstvu zahraničí USA schválila Hillary Clinton prodej zbraní islámským teroristům včetně Islámského státu (ISIS) (LaCapria, 2016). Této informaci před volbami uvěřilo 20 % respondentů výzkumu (Gunther, Nilsbet, & Beck, 2018).

- *Papež František před volbami schvaloval Donalda Trumpa na post prezidenta* (Evon, 2016). Této informaci před volbami uvěřilo 10 % respondentů výzkumu (Gunther, Nilsbet, & Beck, 2018).

Ke své zásadní úloze v prezidentských volbách se v listu The Washington Post přihlásil také Paul Horner, slavný americký tvůrce hoaxů a fake news. S politováním konstatoval, že chtěl Donaldu Trumpovi uškodit (podle svých slov ho nenávidí), ale protože moderní americká společnost informace jen nekriticky přijímá za vlastní a šíří je dále bez jakékoli kontroly či hlubšího zamyšlení se, jeho snaha měla přesně opačný efekt, než doufal. Některé jeho zjevně falešné zprávy sdíleli prý i vysoce postavení lidé z Trumpova volebního týmu, což je přinejmenším zarážející. „Neexistuje nic, co byste nemohli napsat a lidi tomu neuvěřili.“, dodává Horner (Dewey, 2016).

Panovaly i zásadní spekulace o zapojení tajných služeb Ruské federace do předvolební kampaně. Ať je v tomto případě pravda kdekoli, Hillary Clinton k tomu, aby se stala první ženou v historii na prezidentském postu USA, nakonec scházelo 77 744 hlasů z Pensylvánie, Wisconsinu a Michiganu (McCormack, 2016). Těchto 0,6 % hlasů amerických voličů rozhodlo o tom, že pětáctýřicátým prezidentem Spojených států amerických se stal Donald Trump.

I v naší republice byly prezidentské volby v lednu 2018 poznamenané vysokou koncentrací fake news na českém internetu, a to i přesto, že již v lednu 2017 na Ministerstvu vnitra České republiky vzniklo nové pracoviště s dramatickým názvem *Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám*, které by mělo takovéto dezinformace vyhledávat, analyzovat a vyvracet (Ministerstvo vnitra České republiky, nedatováno). Uživatel internetu se tak snadno mohl dozvědět o spolupráci prof. Jiřího Drahoše s StB, o jeho podporování nelegální migrace, o jeho pedofilii, dokonce je prý členem tajného spolku svobodných zednářů či členem klubu, který usiluje o světovou nadvládu. Oproti tomu jeho protikandidát z druhého kola a později znovuzvolený prezident Miloš Zeman prý do druhého kola prezidentské volby (jakožto prezident z předchozího volebního období) postupuje

automaticky, a proto je zbytečné pro něj v prvním kole hlasovat, dále má prý umělou nohu a také přijal muslimské jméno Šáh Al Zem An, přičemž stal se tajným agentem Arabů, (Bernáth, Sattler, Procházková, & Kabátová, 2018; Fér, 2018).

Server E-Bezpečí zaměřený na bezpečné používání internetu uvádí, že dezinformace během předvolební kampaně mířily 30krát častěji na prof. Jiřího Drahoše než na Miloše Zemana, přičemž i zde se hovoří o aktivním šíření lživých zpráv ze zahraničí (E-Bezpečí, 2018).

Celkové veřejné mínění je falešnými zprávami jistě nejovlivněnější zemí Kim Čong Unova totalitní Severní Korea (Ripley & Lourdes, nedatováno). Z evropských zemí je na tom nejhůře pravděpodobně Ukrajina (Soshnikov, 2017), ale velice častým terčem dezinformačních praktik jsou i členské státy Evropské unie a Severoatlantické aliance, zejména pak Pobaltské republiky. Během cvičení vojáků NATO v červnu 2018 se litevský *Útvar pro boj s dezinformacemi* doslova nezastavil (Sytas & Stonetreet, 2018). Litevci jsou prý již zvyklí a proti takovýmto zprávám daleko více imunní. Mnozí obyvatelé se dokonce aktivně zapojují do boje proti fake news a nahlašují jakákoli závadná sdělení, která k nim doputují (Hošek, 2018). Zpravodajské služby zemí Severoatlantické aliance opět ukazují na Rusko, jakožto zdroj zpráv, které se snaží pozměnit veřejné mínění v neprospěch probíhajícího cvičení.

Podle informací listu *The Washington Post*, Rusko nejen že manipuluje s informacemi v zahraničí, i ve svých vlastních médiích (státní a na stát majetkově navázané televize, rádia, noviny, čistě ruská sociální síť Vk.com atd.) poskytují svým divákům/posluchačům/čtenářům dramaticky zkreslené a lživé informace (Applebaum, 2018; Makukhin, Tsybulska, Pidgornyy, & Kavatsiuk, 2018; Potapova, 2018; Ukraine Crisis Media Center, 2018).

Žádné (do češtiny či angličtiny přeložené) vyjádření samotného Vladimira Putina či jeho oblíbené mluvčí Ministerstva zahraničních věcí (oficiálně: ředitelky informačního a tiskového oddělení Ministerstva zahraničních věcí Ruské federace) Mariji Vladimirovny

Zacharové ve věci úpravy a manipulace s nepodloženými či lživými zprávami ze strany Ruska na mezinárodní či domácí scéně se mi najít bohužel nepodařilo.

2.2 Internet a sociální sítě jako prostor pro sebe prezentaci

Sociální sítě nám přinesly možnost mít svůj vlastní internetový profil, a to bez nutnosti umět programovat. Vše je velice intuitivní a sdílet s ostatními informace či například fotografie není v dnešní době složitější než napsání SMS zprávy. Díky této jednoduchosti jsou SNS otevřené širokým masám a internet se stal nedílnou součástí našeho života a prostředkem pro každodenní komunikaci. Sebe prezentace na internetu je v současné době zvláště pro mladé lidi samozřejmostí, i když má svá neodmyslitelná úskalí. Těžko ale někomu vyčítat, že na síti sdílí své citlivé informace či fotografie, obzvláště za takové situace, kdy si mnohé „celebrity“ z této činnosti udělaly základní bod své pochybné slávy. Média otevřeně hodnotí vzhled toho či onoho, přičemž otevřená kritika sdílení takového chování přichází naprosto minimálně, spíše naopak, bulvární plátky se vyžívají v prezentování fotek slavných a hodnocení kdo se kdy vyfotil v plavkách, bez plavek, kdo si nevzal podprsenku atd. Jako zdroje takovýchto fotografií bylo dříve nutné využít služeb bulvárních paparazzi, dnes si jimi celebrity samy zahrnují své vlastní internetové profily na sociálních sítích (eXtra.cz, 2018; Janoušková, 2018; Prásk, 2018). Pro život normálních lidí, speciálně pak dětí a dospívajících je sledování a následování takových příkladů zcela nevhodné. Málo kdo si do detailu uvědomuje, že internet nikdy nezapomíná a cokoli je na něj vloženo je tam uloženo doslova navždy. Možnost přijít o soukromí či o dobré jméno je v případě sdílení takových fotek časově neomezena. A není to nic v porovnání s hrozbou zneužití intimních fotek či dat (Sdílej bezpečně, nedatováno).

2.2.1 Psychologické aspekty kyberprostoru a online komunikace

Internet přináší řadu aspektů, kvůli kterým se psychika jedince (uživatele internetu) proměňuje. Chování lidí je zde pak velmi často zásadně odlišné od chování skutečného. Je

to zapříčiněno vstupem do alternativního světa, jakéhosi virtuálního online prostoru, který je paralelní ke světu reálnému, do kyberprostoru (z anglického cyberspace), kde neexistují hranice, ani geografické, ani kulturní (Hulanová, 2012).

Nejčastější typ komunikace na internetu je prostřednictvím psaného textu. Při takovéto interakci člověk nemůže vidět nonverbální část komunikace svého protějšku (haptika, mimika, gestika, posturika, proxemika, chronemika, oční kontakt), ani některé verbální složky komunikace (tón, hlasitost, barva hlasu, změny v hlase, rychlost řeči atd.) (Hulanová, 2012). Takováto zprostředkovaná, vizuální komunikace (Mendelova Univerzita v Brně, nedatováno) omezuje percepci uživatele, což může velice snižovat jeho schopnost empatie. Čtením a psaním člověk prezentuje sebe a svou identitu. Tato identita v kyberprostoru může být odraz jeho identity reálné, ale také nemusí. Je velmi obtížné si identitu jiného člověka ověřit, v anonymním světě internetu může jeden člověk vystupovat pod v podstatě neomezeným počtem jmen a přezdivek, které může podle potřeby kdykoli měnit. Uživatel má možnost svou identitu oproti reálnu pozměnit i tím, zda a jak se prezentuje. Někteří lidé sebe neprezentují (či jen minimálně) a stávají se tak v kyberprostoru pozorovateli. Jiní prezentují jen určitou část vlastního já, jsou skutečně sami sebou nebo zůstávají čistě anonymní. (Hulanová, 2012)

Anonymitu na internetu lidé využívají z různých důvodů. Za anonymitou se skrývají otevřená a upřímná vyjádření uživatelů, kteří by si ve skutečném životě na podobné vyjádření netroufli, či osobní sdělení lidí stydlivých a ostýchavých, ale také ventilace nepříjemných pocitů, nepřiměřené či nezákonné potřeby i zneužívání druhých. Anonymní uživatelé ochraňují své soukromí a identitu. Anonymita u některých lidí také zvyšuje sebevědomí, řada lidí se díky ní odhodlá k navázání kontaktu s jinými lidmi. (Hulanová, 2012)

Se zvýšením sebevědomím také souvisí snížení či opadnutí zábran (disinhibice). Zatímco komunikace tváří v tvář má svá jistá pravidla a člověk má (měl by mít) respekt k druhému, slušné vychování i relativní obavy z reakce druhého (ve smyslu: když někomu budu nadávat do očí, nejspíš dostanu pěstí), na internetu však nic takového neplatí. Lidé se na internetu chovají se tak, jak by se ve skutečném životě nechovali a říkají věci, které by ve

skutečném životě neřekli. Komunikace je otevřenější, protože jednotliví uživatelé se cítí být schováni za anonymitou, v bezpečí a nebojí se odhalení, ventilují svůj vztek, píšou urážky či hrozby a veřejně mluví o nenávisti, pornografii či násilí. Disinhibice může mít ale také pozitivní efekt, kdy se člověk chová laskavěji či velkoryseji než ve skutečnosti. (Hulanová, 2012)

Opadnutí zábrán má kromě anonymity (nikdo neví, kdo jsem) a neviditelnosti (nikdo neví, jak vypadám a jak se tvářím) zdroj také v asynchronicitě komunikace (nemusím odpovědět ihned, ale mám možnost si to promyslet) a v rovnosti statutu (tzv. Net Democracy – není důležité kdo jsem, co umím a co dělám. Na internetu jsou si všichni rovni, postavení v reálném životě nemá důležitost). (Hulanová, 2012)

Je třeba mít na paměti, že anonymita na internetu není nikdy stoprocentní. Každý počítač se dá, byť sebekomplikovaněji dohledat, nehledě na to, že servery jako Google či Facebook sledují náš pohyb po internetu, aby nám poté mohly předkládat cílenou reklamu (Vrablová, 2017).

2.2.2 Psychologie sociálních sítí

SNS s sebou přináší řadu výhod ve zlepšování komunikace a spoustu nových informací pro své uživatele. Z toho vyplývá, že lidé, kteří mezi uživatele sociálních sítí nepatří, se mohou častěji cítit neinformovaní či odstrčení. Nemohou se zapojit do rozhovorů o tématech získaných a šířených online prostřednictvím sociální sítě. Ze zprávy zpracované společností Median pro Ministerstvo práce a sociálních věcí z údajů Českého statistického úřadu vyplývá, že pro mladou generaci jsou sociální sítě v podstatě nutnost, téměř 90 % osob ve věku 16-24 let bylo během roku 2016 aktivních na sociálních sítích (Median, 2017). Údaje ze sociálních sítí mohou napomáhat v rozhovoru, protože pro uživatele SNS je daleko snazší začít rozhovor v reálném životě, má-li podrobnosti o druhé osobě, pokud ví, jak tráví pracovní i volný čas, kde byla na dovolené či jaké má plány. Pro ostatní, kteří v prostředí sociální sítě nefigurují, je poté těžší se hovoru plnohodnotně účastnit. Lidé, kteří spolu tráví čas v reálném i virtuálním světě, mají větší šanci vytvořit si pevnější vztahy, proto je pro

dnešní děti a dospívající důležité budovat oba tyto světy, aby získali z obou (pokud možno) to nejlepší (Hulanová, 2012).

Pro některé lidi (zvláště pak v období dospívání) může být rozhovor tváří v tvář obtížný nebo nepříjemný. Pohyb v online světě a komunikace na sociálních sítích může sloužit jako jakýsi trénink sociální interakce, pomáhat budovat vztahy a přátelství a pomáhat tak zlepšit sociální dovednosti. Mnozí uživatelé si díky sociálním sítím zažijí pocit porozumění, prostřednictvím sdílených zájmů poznají nové lidi, díky kterým spatří nový pohled na určitou věc či situaci. Všechny tyto dovednosti a zkušenosti mohou poté převést do skutečného světa a svého každodenního života plného interakcí tváří v tvář (Hulanová, 2012).

Uživatel internetu podvědomě rozvíjí své technické dovednosti. Kyberprostor se každý den mění, inovace a aktualizace webových stránek, aplikací, sociálních sítí i samotných zařízení sloužících k připojení kladou stále nové nároky na rozvoj technické zdatnosti svých uživatelů. Software i hardware se totiž stává čím dál sofistikovanější (Hulanová, 2012). Digitální gramotnost obyvatel v ČR v porovnání se zahraničím je těsně nad evropským průměrem ve využívání osobních počítačů a internetu (Median, 2017).

SNS jakožto globální komunikační aparát pomáhá svým uživatelům zlepšovat vnímání rozmanitosti a odlišnosti. Uživatelé získávají informace o jiných kulturách či náboženství, dozvídají se různé postoje a nové pohledy, diskutují o problémech. V ideálním případě je takováto interakce rozšíření obzorů a tolerance člověka. Sociální sítě mohou být ale také místem útoků a urážek některých uživatelů – sociální síť takovéto příspěvky aktivně vyhledává a odstraňuje, uživatele, který je za ně zodpovědný penalizuje a postihuje (zablokováním činnosti na určitý čas, smazáním profilu) (Hulanová, 2012; JuicyFolio, nedatováno).

Prostřednictvím sociální sítě dostává uživatel možnost srovnání sebe sama s ostatními. Je nutné mít na paměti, že většina lidí sdílí primárně své úspěchy a věci, které oni sami hodnotí v pozitivním světle, málo kdo bude zveřejňovat, že se mu něco nedaří a něco nedokázal. Téměř pokaždé lze najít někoho, kdo je v té či oné oblasti lepší než osoba před

obrazovkou, ale na druhou stranu, jistě naleznete také množství lidí, které jsou v té či oné oblasti horší, takže to, zda si sebevědomí zvýšíte či srazíte může záviset hlavně na úhlu pohledu. Sebepojetí a sebehodnocení člověka by však mělo vycházet z hlubších hodnot, než je jen plytké srovnání se s ostatními uživateli té či oné sociální sítě (Hulanová, 2012).

2.3 Patologické jevy na sociálních sítích

Sociální sítě zažily obrovský rozmach během posledních let a zásadní měrou tak přispěly k proměně naší společnosti. Obliba těchto sítí je patrná zejména v nižších věkových kategoriích. Celosvětové statistické údaje říkají, že 65 % uživatelů Facebooku je ve věku do 34 let. Zajímavý je značný skokový posun mezi věkovou kategorií 13-17 let a 18-24 let. Jen 7 % uživatelů Facebooku je ve věku do 18 let (v USA dokonce jen 3 %) (Statista, 2018), zatímco v kategorii 18-24 je celých 28 % (Statista, 2018). Vysvětlení tohoto posunu je prosté, Facebook nekontroluje reálný věk, záleží jen na uživateli, jaké datum narození do systému zadá („být“ starší než osmnáct let má na internetu jisté výhody) (Máca, 2017). Kolik dětí a mladistvých má ve skutečnosti svůj vlastní profil na sociálních sítích se v absolutních číslech dá jen odhadovat. Průzkum mezi britskými dětmi ukazuje, že v roce 2017 mělo svůj aktivní profil 75 % dětí ve věku 12-15 let, 24 % dětí ve věku 8-11 let, 3 % ve věku 5-7 a 1 % dětí ve věku 3 a 4 roky (Statista, 2018). Za zmínku k doplnění tohoto výčtu stojí, že oficiální spodní hranice pro využívání těch nejoblíbenějších sociálních sítí je 13 let. Česká společnost Avast v tiskové zprávě ke svému průzkumu *Bezpečnost dětí a mladých lidí na internetu* uvádí, že v České republice jsou na internetu aktivní už děti ve věku 9-12 let. Mezi oblíbená sociální média této věkové kategorie patří YouTube (93 % uživatelů ve věku 9-12), Instagram (78 % uživatelů ve věku 9-12) a Facebook (60 % uživatelů ve věku 9-12). Alarmující je, že celých 42 % uživatelů z této věkové kategorie si píše s lidmi, které nikdy neviděli (Avast, 2018).

Sociální sítě sice poskytují informace, pomáhají k navazování přátelství, rozvíjejí digitální gramotnost a umožňují nám komunikaci napříč celým světem, ale za to vše si také vybírají svou daň.

2.3.1 Závislost

- Pokud nejste zrovna online, trávíte spoustu času přemýšlením o sociálních médiích či plánujete jejich použití?
- Cítíte čas od času naléhavou potřebu používat sociální média?
- Používáte sociální média, abyste zapomněli na své osobní problémy?
- Často se bez úspěchu snažíte snížit využití sociálních médií?
- Stáváte se neklidní nebo nervózní, pokud nemůžete používat sociální média?
- Používáte sociální média tolik, že to již negativně ovlivnilo vaši práci, studium či vztah?

Pokud jste na většinu nebo na všechny otázky odpověděli kladně, jste pravděpodobně již plně závislí, že si svou závislost na sociálních médiích úspěšně budujete a, alespoň podle výzkumu Dr. Darii Kuss a Dr. Griffithse, psychologů z Nottingham Trent University ve Spojeném království, měli byste vyhledat odbornou pomoc klinického psychologa či psychiatra. Pokud jste alespoň na jednu z otázek odpověděli „ano“, měli byste si od sociální sítě na chvíli oprostít a dopřát si digitální detoxikaci. Závěry celé série studií výše zmíněných autorů publikoval list *The Washington Post* a server *Psychologytoday.com*. První studii rozpracovali již v roce 2011, kdy začalo stále častěji docházet k obavám, že z pohledu duševního zdraví má nadužívání sociálních sítí zásadní negativní důsledek na zdraví a blaho uživatelů, zejména mladých lidí. To se také pro malou část uživatelů potvrdilo, byli-li mimo dosah SNS, nacházely se u nich psychické obtíže včetně úzkosti, deprese, pocitu osamělosti atd. Od té doby se ale sociální média stala daleko masovější záležitostí, a tak následovaly dalšími výzkumy. Ukazuje se, že jen minimum lidí je na sociálních sítích závislých do té míry, že by museli vyhledat pomoc odborníka. Ale nadužívání je tak časté, že mnohé instituce (školy, firmy) již sahají k zákazu používání chytrých mobilních telefonů či blokují stránky sociálních sítí na firemních počítačích a dalších zařízeních, protože nadužívání sociálních sítí se projevuje hlavně výrazným snížením produktivity uživatelů. V mnoha zemích (včetně ČR) také platí zákaz používání mobilních telefonů během řízení, které

ohrožuje zdraví i životy jak uživatelů, tak i ostatních (Griffiths & Kuss, 2018; Griffiths, 2018).

Tři hodiny denně je průměrná doba strávená na sociální síti pro skupinu uživatelů ve věku 15-19 let. Nejoblíbenější místo pro kontrolu svého profilu je postel (66 %), přičemž 45 % se připojuje během jídla a 31 % během sezení na záchodě. 37 % školáků připouští, že čas strávený na SNS je pro ně zajímavější než látka probíraná při vyučování (Gaille, 2017) a 48 % uživatelů mladších pětadvaceti let kontroluje své sociální účty i několikrát během noci či jako první věc ráno po probuzení (Hulanová, 2012).

2.3.2 Stalking a kyberstalking

Stalking (v překladu sledování či slídění) je podle oficiálních informací Policie ČR opětovné, systematické a dlouhodobé obtěžování, prostřednictvím telefonátů, SMS zpráv, emailů, různých online chatů či opakované cílené sledování osoby. Nezáleží na obsahu sdělení, může být příjemný až veselý, ale také urážející a zstrašující (Papežová, nedatováno). Toto chování v sobě obsahuje opakované a neodbytné pokusy o navázání nevyžádaného kontaktu či komunikace, která vyvolává obavy či dyskomfort oběti (Hulanová, 2012). Stalking je podle § 354 *Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb.* trestným činem (Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, 2018). Není to nahodilý proces, jedná se o jednání kontinuální, složené z prvků jednání, které jsou samostatně naprosto legální (telefonování, zasílání květin atd.) (Hulanová, 2012). Nejčastější oběti stalkingu jsou známé osobnosti (herci, zpěváci, politici atd.) a expartneri (Papežová, nedatováno). U každé oběti stalkingu mohou být dopady odlišné a mohou být i velice vážné. Zhoršuje se psychický stav (pocit bezmoci, nervozita, únava atd.), zhoršuje se pracovní či školní výkon, s čímž souvisí ztráta či nucená změna školy či zaměstnání. Negativní dopad má stalking i na blízké oběti, rodinu a přátele, načež také může navazovat pocit osamělosti a sociální izolace oběti (Stop Stalking, 2017). Projevem stalkingu může být také úmyslné a opakované ničení věcí, poškozování auta, rozbíjení oken i zabití domácího mazlíčka (Tomis, 2015). Stalking může v krajním případě až k zavraždění či sebevraždě pronásledovaného (Papežová, nedatováno).

2.3.2.1 Typologie stalkerů

Oběť svého stalkera buď zná a ví, že onen člověk je stalkerem, který ji pronásleduje. Nebo jej oběť zná, ale neví, že oběť je oním stalkerem, nebo je pro oběť stalkerem úplně cizí člověk (Papežová, nedatováno).

- Nejčastější typ stalkera je *bývalý partner*. Takovýto *odmítnutý pronásledovatel* (Rejected stalker) po ukončení intimního vztahu sleduje svou oběť s motivací usmíření či pomsty. Stalker se těší tím, že jeho počínání v jeho očích v podstatě prodlužuje ukončený vztah či tím, že způsobuje problémy svému bývalému partnerovi. Takovýto stalker je ve většině případů muž bez duševní poruchy, který se zlobí a odmítá či si není schopen připustit odmítnutí ze strany ženy. V případě toho typu agresora většinou úspěšně zafunguje hrozba udáním na Policii ČR či hrozba soudních sankcí a útočník svého počínání zanechá. Výjimku může tvořit bývalý partner usilující o svěření dítěte do péče či člověk věřící, že pronásledování je jedinou šancí na vztah (Hulanová, 2012).

- *Hledač intimacy* (Intimacy seeker) či také *uctívač* je typ stalkera, který útočí na objekt své „lásky“. Patří sem *pronásledovatelé celebrit* (Celebrity stalkers), stejně tak jako stalkeri obyčejných lidí. Bez předchozího vztahu začíná své pronásledování s cílem vymoci si lásku či vztah s osobou, která ho zaujala. Automaticky předpokládá, že tato osoba bude jeho city opětvovat či je již nyní opětvuje. Takovýto Stalker je do oběti svého slídění beznadějně zamilovaný a přičítá jí různé smyšlené charakterové vlastnosti a kvality. *Lepší neopětvovaná láska, než žádná* je heslo těchto uctívačů, jsou odolní vůči soudním sankcím, případné vězení berou jako daň za zisk své opravdové lásky. Jakákoli reakce oběti tohoto stalkera povzbuzuje a motivuje k dalšímu jednání. Je-li takovýto stalker odmítnut, může se jeho chování proměnit a on může začít vyhrožovat, poškozovat, někdy dojde i k násilí (Hulanová, 2012).

- *Nekompetentní* či *neobratný nápadník* (Incompetent suitor) je sociálně neobratný člověk, který dává najevo svou náklonnost bizarním, často děsivým či hrůzu nahánějícím způsobem (např. fyzickým kontaktem – pokusy políbit oběť či uchopit ji za ruku). Oběti se stávají úplně cizí lidé či náhodní známí, se kterými se snaží navázat kontakt či jít na rande. Takovýto stalker si vyhrazuje svůj nárok na objekt svého zájmu a neuznává jeho preference.

V porovnání s předchozími není příliš vytrvalý, o to snadněji se přesune k další oběti a nastává tzv. sériové obtěžování (Hulanová, 2012).

- *Ublížený* či *zlostný pronásledovatel* (Resentful stalker) působí strach a úzkost u své oběti. Na rozdíl od ostatních typologií, tento stalker to dělá cíleně, plně si uvědomuje, co své oběti působí a těší jej to. O své oběti se domnívá (ať právem či nikoli), že jej poškodila, v jeho vlastních očích se sám vidí jako oběť, jako bojovník za spravedlnost a nevzdává se ani tváří v tvář drtivé převaze. Svou obětí naprosto opovrhne a jeho motivem je jen čistá pomsta a odplata. Lichotí mu pocit moci a kontroly nad svou obětí, jeho primárním cílem je zastrašit, vylekat, jeho útoky nejčastěji spočívají ve vyhrožování, k fyzickému násilí přistupuje jen ve velice výjimečných případech. Takovýto stalker je často paranoidní, může též trpět bludy. Cítí-li, že by mohl mít problémy s policií, rychle své jednání ukončuje (Hulanová, 2012).

- *Sexuální útočník* či *predátorský pronásledovatel* (Predatory stalker) je ve své podstatě sexuální útočník ve fázi přípravy. Tento, často parafilní, člověk svou oběť sleduje s cílem získat o ní více informací. Samotné sledování může být úplně skryté tak, aby oběť o ničem nevěděla, nebo naopak může být zcela zjevné (volání na ni z úkrytu, vloupání se do bytu a přemísťování jejích věcí, klepání v noci na její okno), aby mohl útočník pozorovat zvýšenou úzkost a strach sledovaného objektu (Hulanová, 2012).

2.3.2.2 Kyberstalking

Kyberstalking je poddruhem stalkingu, jedná se o obtěžování v prostředí internetu. Toto nebezpečné zastrašování oběti prostřednictvím moderních online technologií má nejčastější výskyt po nepodařeném vztahu, kdy dochází ze strany útočníka k bombardování různými vzkazy, emaily, zprávami, zneužívání citlivých informací, fotografií a videí, které si pár vyměnil během vztahu. Kyberstalker může prostřednictvím sociálních sítí oslovit například přátele a známé své oběti s cílem ublížit a pomluvit (Máca, 2017; Hulanová, 2012).

Kyberstalking je v porovnání s klasickým stalkingem pro útočníka mnohem jednodušší, nemusí být fyzicky přítomen, nemusí za svou obětí nikam cestovat a nemusí se

obávat fyzického dopadení na místě. Kyberstalker pronásleduje svou oběť z bezpečí domova a často anonymně. Sociální média dávají útočnickovi spoustu „hodnotných“ informací, má možnost sledovat i více obětí najednou, klidně i náhodných. Kyberstalking může probíhat i během online her, kdy hráči mohou jiného hráče sledovat, pomlouvat, urážet atd. prostřednictvím chatu ve hře i samotného hraní. Toto se týká především dětí či dospívajících a může to být přesah šikany ze školy do prostředí domova oběti (Hulanová, 2012).

Při posuzování osoby kyberstalkera se kvůli vysoké podobnosti i prozatím minimálním studiím věnující se této problematice vychází z typologie stalkera klasického (viz výše). Obětí kyberstalkingu se stejně jako v případě reálně pronásledovaných stávají daleko častěji ženy než muži, přičemž ale poměr mužů pronásledovaných ženami je poněkud vyrovnanější než v případě stalkingu klasického. Skupinou ohroženou internetovými slídlily jsou uživatelé, kteří jsou v kyberprostoru noví. V případě, kdy je obětí nezletilé dítě, nemluvíme o kyberstalkingu, ale o kyberšikaně, za předpokladu, že útočníkem je někdo z vrstevníků, nebo, je-li útočníkem dospělý, hovoříme o online zneužívání a dětské pornografii (Hulanová, 2012).

2.3.3 Sexting

Sexting (kombinace slov sex a texting neboli textování, psaní) je rozesílání zpráv se sexuálním obsahem. Takovéto zprávy mají buď textovou formu, častěji jsou ve formě fotografií či videí. Sdílení takového materiálu na internetu, byť v soukromé korespondenci (instant messaging, chat), je pro aktéry krajně rizikové, hrozba budoucího zneužití či zveřejnění je značně vysoká (Internetem Bezpečně, nedatováno; Centrum prevence rizikové virtuální komunikace, nedatováno). Nejčastěji ke zveřejnění takových zpráv dochází ve chvíli, kdy je ukončen vztah mezi partnery (Hulanová, 2012). Nejzranitelnější jsou v případě sextingu opět děti a mladiství, pro tuto věkovou kategorii není problém zaslat nahou fotografii na požádání klidně i cizímu člověku. Pro Policii ČR nejsou výjimečné situace, kdy se šetření v oblasti sextingu týká věkové kategorie 11-13 let (Internetem Bezpečně, nedatováno). Podle výzkumné zprávy Univerzity Palackého v Olomouci a společnosti O2 Czech Republic *Sexting a rizikové seznamování dětí v kyberprostoru* si téměř 25 % českých

děti ve věku 8-17 let vyzkoušelo sexting ve formě psaných zpráv (z toho 8-9 % rozesílá takovéto zprávy pravidelně), více než 15 % někdy zaslalo jiné osobě své intimní fotografie (z toho 53,75 % připadá na dívky) a svá intimní videa pořídilo a odeslalo online téměř 6 % českých dětí. Z pohledu přijímání takovýchto materiálů, přes 40 % dětí uvádí, že od někoho obdržely provokativní erotickou či pornografickou fotografii a přes 21 % obdrželo takové video. Nejvyužívanější médium pro takovouto komunikaci je Facebook či Facebook Messenger a to v 65 % respektive 54 %. Zřejmě nejproblematictější je pravděpodobně zjištění, že v případě, kdy by byl jejich intimní materiál zneužit, téměř třetina českých dětí by nikoho nekontaktovala. Téměř 7 % dětí provozujících sexting bylo k takovémuto jednání donuceno (Kopecký & Szotkowski, 2017).

Ani dospělí nejsou, co se týče sextingu, nijak zvlášť opatrní. Podle výše zmíněného výzkumu své intimní fotografie prostřednictvím internetu odeslalo 40 % dospělých ve věku 18-25 let (Kopecký & Szotkowski, 2017). Jiné to není ani u osob veřejně známých, v roce 2014 dvojice amerických hackerů Edward Majerczyk a Ryan Collins nabourala online účty celebrit a na svět unikly intimní fotografie například Kate Upton, Kirsten Dunst, Jennifer Lawrence či Scarlett Johansson (Gillespie, 2017; Tomanová, 2016; Totušek, 2017).

Sexting má velice často souvislost s ostatními druhy patologií vyskytujícími se na sociálních sítích. Může to být následek šikany či kyberšikany, může to být příčina následného kyberstalkingu, dětské pornografie či kybergroomingu.

2.3.3.1 Online dětská pornografie

Komerční sexuální zneužívání dětí jako je dětská pornografie se v dnešní době může díky internetu velice rychle šířit. Během pouhých pár minut je možné mít pornografii i velice malých dětí (Svatoš, 2004). Dětská pornografie je jednoznačné porušení práv dítěte. Účastní-li se dítě tvorby pornografie nedobrovolně či pod nátlakem, může to vést ke zpomalení vývoje, výkyvům nálad, depresím či úzkosti. Ale i v případě, že se dítě takovéto aktivity účastní ze zvědavosti, může pociťovat zmatek, odcizení a dezorientaci (Dunovský, 2005).

S příchodem moderních technologií do téměř každé domácnosti a mobilního telefonu do ruky téměř každého dítěte se situace na poli řešení případů dětské prostituce zásadně změnila. V dnešní době není možné pohlížet na děti tak jednoznačně jako na pouhé oběti, protože čím dál tím častěji jsou právě ony samy také tvůrci takového materiálu, čímž se podle § 192, § 193 a § 193a *Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb.* stávají i pachatelé (Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, 2018; Hulanová, 2012).

Je otázkou, zda je v souvislosti s dětskou pornografií problematická pouze její výroba nebo i její konzumace. Stává se dítě obětí pokaždé, kdy se na nahrávku či fotografii někdo dívá? V této otázce panuje mezi autory určitá názorová neshoda. Jisté je, že některým pedofilně orientovaným lidem dětská pornografie slouží jako náhražkové sexuální uvolnění a určitá prevence reálného deviantního chování, oproti tomu je faktem, že tyto fotografie a videa jsou trvalé záznamy o zneužívání a je pravděpodobné, že pouhé vědomí o existenci takového materiálu neustále se šířícího internetem způsobuje obětem sekundární viktimizaci tzn. oběť je znovu zraňována, když se na video dívají další a další uživatelé. (Hulanová, 2012; Weiss, 2012). V dnešní době je možné vytvořit digitální dětskou pornografii, simulovanou pouze za využití moderní techniky, grafiků a animátorů. Je však možné, že uživatel takového materiálu by mohl dojít k mylné představě, že společnost, která je ochotná materiál s takovouto činností produkovat, bere tuto činnost jako něco normálního (Weiss, 2012).

2.3.4 Šikana a kyberšikana

Rozpoznat počáteční šikanu není úplně jednoduché. Šikana nemá ostré hranice a co je pro jednoho jen pouhé škádlení a legrace, může být pro druhého v téže situaci již ponižující a zraňující. Toto se při pohledu zvenci velice špatně hodnotí a posuzuje. Základním cílem šikany je druhému úmyslně ublížit, zranit a ponížit, a útočník své jednání provádí primárně za tímto cílem. Oběť šikanování cítí bezmoc, což se u hry a škádlení nikdy nestane. Pokud cíl škádlení vyjádří své negativní pocity, takovéto konání ustává, u šikany neustane a jeho intenzita se spíše zvýší. (Kolář, 2011)

Šikana je celospolečenský problém a týká se v podstatě plošně celého školství. Pokud bude ředitel základní školy tvrdit, že šikanu na jeho škole se ještě nikdy neřešili, dalo by se téměř s jistotou říct, že pedagogický sbor dané školy je ke svým žákům buď zcela lhostejný, nebo onen ředitel prostě lže. Výzkum Rážové, Csémyho, Provazníkové a Sovinové z roku 1999 uvádí, že 36,8 % českých žáků se během své školní docházky stane obětí šikany. Výzkum Havlínové a Koláře v roce 2001 přišel dokonce s číslem ještě vyšším (41 %). I kdyby reálné číslo výskytu šikan bylo poloviční či třeba jen čtvrtinové, ze statistického hlediska je zkrátka nemožné, aby se tento problém nějaké škole dlouhodobě vyhýbal. Zahraniční výzkumy uvádí obdobné počty šikanovaných žáků, Anglie 39,4 %, Nizozemsko 27 %, Norsko 20,9 %, Japonsko 13,9 % (Kolář, 2011).

Projevy šikany lze rozdělit na fyzické a verbální, aktivní a pasivní, a přímou a nepřímou (Bělíková, 2018).

- *Fyzická aktivní přímá* je forma šikany, kdy útočník útočí přímo na oběť, kterou mlátí, fackuje, kope, cvrnká, pálí, škrtí atd.

- *Fyzická aktivní nepřímá* šikana má dvě formy, buď je to zprostředkovaná agrese přímá, kdy agresor pošle někoho jiného, aby oběť fyzicky napadl, nebo se vztahuje na věci oběti, tzn. kradení, schovávání, ničení věcí atd.

- *Fyzická pasivní přímá* je situace, kdy útočník fyzicky brání oběti v pohybu. Držení, odmítá nechat oběť odejít, odmítá ji vpustit do dveří, do šatny, na záchod, ze záchodu atd.

- *Fyzická pasivní nepřímá* je kdy agresor odmítá splnit požadavky oběti, odsedává si od oběti, stojí schválně ve dveřích tak, aby oběť nemohla opustit místnost atd.

- *Verbální aktivní přímá* je forma, kdy útočník slovně útočí přímo na oběť. Patří sem nadávání, zesměšňování, urážení atd.

- *Verbální aktivní nepřímá* obsahuje pomluvy, nepravdivé historky. Patří sem i symbolicky vyjádřená forma v kresbách, básních atd.

- *Verbální pasivní přímá* se projevuje ignorováním, neodpovídáním na pozdrav, dotaz atd.

- *Verbální pasivní nepřímá* se projevuje jako nezastání se šikanovaného z pohledu svědků, nepodání svědectví, zamlčování pravdy, krytí šikany.

Šikana se neobjeví náhle, je to dlouhodobá záležitost, kdy přes řadů různých forem, procesů a stádií, kterými, zůstává-li neodhalena, postupně prochází na cestě za šikanou „dokonalou“ čili absolutní.

- *První stádium šikany* neboli *zrod ostrakismu* je přechod od legrace, která je vzájemná a pro kolektiv zcela přirozená k čistě jednostrannému jednání. Skupina si uvědomí, že některý z jejích členů do ní z nějakého důvodu nezapadá. Může to být neoblíbený člen na okraji, úzkostlivý, často fyzicky, psychicky či emočně slabý, někdy handicapovaný, který se není schopen ubránit, nebo který je jiným způsobem zranitelný. Takovýto člen se ve skupině necítí dobře a postupně se z něj stává oběť. Skupina ho odmítá, nechává bez povšimnutí, ignoruje. Pro první stádium jsou typické legrácky, vtipy, kanadské žerty a mírné formy psychického ubližování (Kolář, 2011; Centrum sociálních služeb Praha – Pražské centrum primární prevence, nedatováno).

- *V druhém stádiu* dochází k přitvrzování manipulace a nástupu fyzické agrese. Skupina zvyšuje svou vnitřní soudržnost na úkor oběti, která může vždy za všechno, a na které si skupina vybíjí svůj hněv, frustraci a „zlepšuje“ si na ní náladu. Typické je poškozování majetku, schovávání věcí, nastupuje fyzická agrese typu cvrnkání, strkání. V druhém stádiu je takovéto jednání stále ještě náhodné, nikoli systematické (Kolář, 2011; Centrum sociálních služeb Praha – Pražské centrum primární prevence, nedatováno).

- *Třetí stádium* je zlomové. Vytváří se zde „tvrdé jádro“ agresorů, kteří začínají postupovat systematicky, vedou skupinu a začínají jí manipulovat. Vzhledem k oběti se postupně přitvrzuje, přímé verbální i fyzické útoky nabírají na intenzitě i krutosti (Kolář, 2011; Centrum sociálních služeb Praha – Pražské centrum primární prevence, nedatováno).

- *Ve čtvrtém stádiu* šikany se k agresorům přidávají i do této doby nezaujatí žáci. Všichni členové skupiny jsou konformní k agresorům – vůdcům a aktivně se podílí na týrání oběti. Celá skupina přejímá nové normy, pravidla a řád (Kolář, 2011; Centrum sociálních služeb Praha – Pražské centrum primární prevence, nedatováno).

- V *pátém stádiu* nastává totalita, šikana je absolutní a dokonalá. Skupina je rozdělena na dvě skupiny, otrokáře a otroky, agresory a oběti. Agresoři se označují za vyvolené, za panovníky atd. a jejich oběti jsou podlidi, poddaní atd., časté je zde připodobnění ke vztahům Třetí říše a židovského obyvatelstva. Skupina má své propracované rituály a ideologie. Násilí je brutální, agresoři ztrácejí poslední zbytky zábran, pojem o realitě a stávají se na agresi v podstatě závislí. Oběti utíkají do nemocí, za školu a páchají pokusy o sebevraždu. Nebo se naopak podvolují a jsou ochotní udělat cokoli, nedobrovolně přijímají svojí roli. Jedni mají všechna práva, druzí vůbec žádná (Kolář, 2011; Centrum sociálních služeb Praha – Pražské centrum primární prevence, nedatováno).

Typologie šikanujících a šikanovaných je nesmírně komplikovaná a poměrně nejasná. Obecně se dá říct, že v podstatě jakékoli dítě se může stát jak obětí, tak agresorem, záleží zejména na zbytku členů skupiny. Stává se také, že oběť šikany na jedné škole se po provalení šikany a přeřazení jinou školu v pro ni v novém kolektivu stává agresorem. Šikana se samozřejmě netýká jen škol a zdaleka se netýká jen dětí. U dospělých se šikana objevuje na typických a pro šikanu zcela příhodných místech jako např. ve věznicích a dříve na vojně (Kolář, 2011), ale také např. na pracovišti (mobbing) (Kocábek, 2008) ze strany nadřízeného pracovníka (bossing) (Sokolová, 2016) nebo naopak podřízenými (staffing) (Mighty Recruiter, nedatováno).

2.3.4.1 Kyberšikana

Kyberšikana je forma šikany prováděná prostřednictvím elektronických zařízení, řadí se sem i útoky prostřednictvím SMS zpráv a telefonní hovory. Mezi formy kyberšikany patří sdílení ponižujících fotografií (obětí 30 % českých dětí), verbální útoky (21,3 %), sdílení ponižujících videí (14,8 %) či vydírání a vyhrožování (10 %) (Kopecký, 2015). Kyberšikaně je vystavena téměř polovina dětí (Krejčí & Kopecký, 2009). Může se vyskytovat samostatně i navázána na šikanu klasickou, čímž útočník oběti nedopřeje ani chvíli klidu (Rogers, 2011).

Ač by se zdálo, že dopady takovýchto útoků nebudou mít na své oběti takový dopad, jako setkání se šikanou tváří v tvář, opak je pravdou. Z výzkumu provedeném Michigan State University vyplývá, že oběti trpí v případě online šikany velice podobně jako v případě šikany v reálném světě (Dallas, 2013).

- 22 % fyzicky šikanovaných, 27 % kyberšikanovaných (email, chat, blog) a 28 % šikanovaných prostřednictvím SMS zpráv chodilo za školu nebo nad tím vážně uvažovalo.

- 22 % fyzicky šikanovaných, 28 % kyberšikanovaných (email, chat, blog) a 26 % šikanovaných prostřednictvím SMS zpráv uvažovalo o sebevraždě.

To ukazuje o jak vážný problém se jedná.

Kyberšikana stejně jako šikana klasická stojí na třech základních pilířích. Jednání musí být záměrně agresivní, musí být opakované a mezi útočníkem a obětí musí být mocenská nerovnováha. Abychom mohli mluvit o šikaně a kyberšikaně, je také důležité splnit podmínku, že šikanovaný šikanujícího nijak neprovokuje (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

Na rozdíl od kontaktu tváří v tvář, v případě využití online technologií, kdy druhého nevidíme, je občas velice obtížné posoudit emoce a pocity druhého. U klasické šikany, jak je uvedeno výše, je problém rozeznání pouhého škádlení od začínající šikany, v případě kyberškádlení a kyberšikany je tento problém ještě markantnější. Vzhledem k disinhibicím v kyberprostoru se nevinné kyberškádlení může snadno proměnit v kyberšikanu (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

2.3.4.2 Formy kyberšikany

Kyberšikana může mít množství nejrůznějších agresivních podob a forem. Více než polovina českých dětí si v minulosti nechala na Facebooku zablokovat internetového uživatele, který je obtěžoval (Kopecký, 2015).

- *Vydávání se za oběť, krádež hesla.* V tomto případě útočník využije identitu oběti, vytvoří falešný internetový profil podobný tomu skutečnému (za využití jména, přezdívky, fotografie) a vydává se za ni. Komunikuje s jejími přáteli a známými, sdílí texty, fotografie, videa, a to většinou naprosto nevhodným a ubližujícím způsobem. Agresor tak může napáchat značné škody nejen na pověsti oběti, ale také na jejich sociálních kontaktech a vazbách. Druhý způsob, který napáchá pravděpodobně ještě více škody je, pokud k takovému jednání využije pravý profil oběti. Přesto, že si děti poměrně snadno sdělují hesla mezi sebou na důkaz přátelství, takovýto bezpečnostní risk ze strany oběti není nutný, stačí drobná chyba jako se jen přihlásit na sociální síť, komunikátor nebo třeba email ve škole nebo z telefonu kamaráda (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

- *Vyloučení.* V této formě kyberšikany je oběť ostrakizována a je záměrně vyloučena z nějaké skupiny, do které by chtěla či měla patřit. Může jít o skupinu na sociální síti, ale také například o online hru. Pro oběť je bolestné, protože nejen, že je narušena její potřeba někam patřit, ale také protože je takovéto vyloučení veřejné, v online prostoru tuto zprávu zaznamená široké spektrum lidí, daleko větší, než by tomu bylo v reálné době takovéto situace (Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

- *Flaming.* Jako flaming (od anglického slova flame = plamen, oheň, hořet, vzplanout) se označuje prudká hrubá agresivní hádka, která je plná zpravidla nadávek, osobních útoků a zlostných, nenávistných či vulgárních zpráv, může dojít i na vyhrožování. Takováto výměna názorů může proběhnout mezi dvěma, ale také více uživateli či skupinami uživatelů. Pokud takováto ostrá výměna názorů trvá déle, hovoří se o tzv. *flame war*. Aby bylo možné takovéto jednání považovat za kyberšikanu, jen nutné, aby agresor měl v úmyslu ublížit a oběť to pocítovala jako ubližující atd. (viz. výše) (Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

- *Kyberharašení.* Opakované zasílání oběti nevyžádané, nechutné, urážlivé či útočné zprávy. Na rozdíl od flamingu se jedná pouze o jednosměrnou formu komunikace. Někteří autoři tuto sekci propojují s kyberstalkingem, který také může být formou kyberšikany

(Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

- *Očerňování*. Rozesílání či veřejné sdílení nepravdivých informací o oběti s cílem ublížit se označuje jako očerňování či pomlouvání. Takováto informace vypuštěná na internet začne žít vlastním životem a šíří se velice rychle.

- *Prozrazení*. Prozrazení či odhalení je forma kyberšikany, kdy má útočník privátní materiály oběti, které začne dále šířit. Mohou to být osobní informace, videa, fotografie nebo zprávy, které mu byly obětí svěřeny či zaslány soukromě, nebo které získala další osoba, a které si oběť nepřeje zveřejnit. Častý příklad takové informace je homosexualita oběti (Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

- *Happy slaping*. Happy slaping (veselé fackování) je nejnovější forma kyberšikany. Oběť je veřejně bita a celý tento incident je natočen a video poté vyvěšeno na internet. Původně se jednalo o fackování, následovaly další a další případy, kdy byli útočníci více a více brutální. Obětí se může stát kdokoli, často náhodný člověk v metru či parku (Hulanová, 2012; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

Kyberšikana nepoužívá jen jedno konkrétní médium, její výskyt můžeme nalézt napříč celým spektrem elektronické komunikace. Forma kyberšikany je ovlivněna použitým médiem, stejně tak použité médium je ovlivněné formou (Hulanová, 2012; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

- *Sociální síť*. Kyberšikana na sociální síti má bezesporu největší dosah. Přátelé a známí oběti jsou s obětí ve spojení a sledují, co dělá. Pokud je uveřejněno něco pro oběť nevhodného, velice rychle to zasáhne značný počet pro oběť důležitých a blízkých kontaktů. Další šíření je v podstatě neomezené (Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013). Na pomezí mezi webovou stránkou a sociální sítí stojí YouTube (youtube.com), jakožto celosvětově největší úložiště uživatelských videí. Pokud je sem vloženo nějaké video, velice rychle se šíří světem a během pár hodin jej mohou

zobrazit klidně i tisíce uživatelů z celého světa, necílí však primárně na přátele a známé oběti (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

- *Webové stránky a blogy.* Vytvoření webové stránky dnes již není zdaleka tak složité, jako tomu bylo dříve, přesto to vyžaduje jistou míru snahy, trpělivosti a cílevědomosti. Blog je stránka jednoho autora, kde se s ostatními dělí o své příspěvky. Ostatní mohou jeho příspěvky komentovat a hodnotit. Pokud je vytvořena webová doména (osobní stránka, blog), na které kyberšikana probíhá, agresori se zde mohou koncentrovat (Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

- *Instant messaging.* Instant messaging (dále jen IM) je internetová komunikační služba, kdy je v dané aplikaci seznam jednotlivých internetových přátel a lze vidět, kdo je zrovna online. Takovýto komunikátor je buď navázaný na sociální síť (Facebook Messenger aj.), na registraci na webové stránce (Skype, ICQ aj.) nebo na telefonní číslo (Viber, WhatsApp, Snapchat atd.). Někteří autoři s touto kategorií spojují i psaní SMS a MMS zpráv prostřednictvím mobilního telefonu. Komunikace přes IM může být buď mezi dvěma uživateli (soukromá konverzace) nebo mezi skupinou uživatelů (soukromá skupinová konverzace). Nic zaslané prostřednictvím takovéto konverzace ale soukromé zůstat nemusí, ostatní uživatelé účastníci se takové komunikace mají zprávy k dispozici po jistou určitou (Snapchat) či neomezenou dobu a takováto konverzace se již z přístroje druhého nedá na dálku odstranit ani vzít zpět stejně jako v případě zpráv SMS a MMS (Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

- *Chatovací místnosti a diskuzní fóra.* Chatovací místnost je obdobou skupinového IM. Probíhá na internetových stránkách a většinou je zaměřená na určité téma, odvětví, zálibu. Uživatelé jsou zde anonymní daleko častěji, než je tomu v případě komunikace prostřednictvím IM. Aby se do takovéto místnosti mohli připojit, většinou musí být někým přizváni, či o takovéto přizvání musí zažádat. Diskuzní fórum je veřejná obdoba chatovací místnosti, kdokoli může číst a psát příspěvky. Kyberšikana se v chatovacích místnostech a na diskuzních fórech projevuje nejčastěji jako flaming, vyloučení, v případě chatovací místnosti to může být také prozrazení či vynesení různých přiznání ze soukromé skupiny na

veřejnost (Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

- *Online interaktivní hry.* Hraní internetových her je mezi dětmi a dospívajícími (ale také dospělými) velice oblíbené. V prostředí takovéto hry je v jednu chvíli v jedné hře klidně i několik tisíc hráčů kteří mezi sebou komunikují, spolupracují i bojují. V prostředí takovéto hry probíhá kyberšikana buď přes chat případně přes audiové propojení (hovor) nebo propojení audiovizuální (video). Šikanována může být také přímo postava oběti, která může být vyloučena ze skupiny, či například opakovaně zbytečně zabíjena. Takovéto hry mohou být hrány prostřednictvím herních konzolí jako je Playstation či Xbox a jiné či prostředním počítače (MMORPG hry) (Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013). Posouzení takovéhoto šikanování vidím osobně minimálně jako sporné, pokud je cílem hry být nejlepší a hra nám umožňuje postavy ostatních hráčů eliminovat, nemyslím si, že se jedná o šikanu, ale o čistou cestu za splněním cílů, i když ostatní hráči to mohou pociťovat jako ubližující.

- *Email.* Email jakožto nejstarší forma internetové komunikace může být také využita jakožto médium ke kyberšikaně. Buďto může agresor bombardovat oběť nevyžádanými emaily různého obsahu (útočné, vulgární atd.) nebo může oběť přes její emailovou adresu přihlašovat na různé stránky a služby, může oběti objednat doručování nejrůznějších informací atd. Vytvořit anonymní emailový účet je velice snadné a jedna osoba jich může mít klidně neomezené množství. Vystopovat majitele takovéhoto účtu je velice komplikované (Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

V případě kyberšikany platí pravidlo, že agresorem i obětí se může stát prakticky kdokoli ještě více než v případě šikany klasické. U agresora není nutná fyzická zdatnost, stačí mu základní orientace v kyberprostoru a běžná zdatnost v informačních technologiích. Nemusí mít žádné zvláštní vlastnosti znalosti ani schopnosti, skrytý za zdi anonymity to klidně může být malé neduživé ustrašené dítě. Obětí se pak může stát opravdu každý, zvláště v případě, že si agresor svou oběť vybere v kyberprostoru náhodně. Sociální zdatnost člověku nemusí nikterak pomoci. Pro kyberagresora hraje také fakt, že zde nedochází, na

rozdíl od šikany klasické, ke konfrontaci oběti a pachatele, což komplikuje jeho odhalení. Pokud se jedná o fyzickou agresi tváří v tvář, je možnost ji částečně předvídat, případně se jí lze i vyhnout. V případě kyberšikany nemá oběť možnost uniknout, agresor ji může pronásledovat prakticky kdekoli (Hulanová, 2012). Nejzávažnější problém je propojení klasické šikany s kyberšikanou. Oběť nemá klid ani doma, ani v jiném kolektivu, zkrátka je stále pod neuvěřitelným tlakem ze strany agresora. Může se stát, že poté nepomůže ani změna školy a prostředí, protože kyberšikana může mít klidně i celosvětové publikum (Hulanová, 2012; Rogers, 2011; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013). Jeden z pravděpodobně nejznámějších takových případů je video vytvořené v roce 2002 tehdy patnáctiletým Ghyslainem Razou z Quebecu v Kanadě, na kterém (ne zrovna zdařile) hraje postavu *Dartha Maula* z filmu *Hvědné války*. Nahrávka se dostala v roce 2003 na internet, kde různě cestovala až byla v roce 2006 uživatelem s pseudonymem *Jimi Love* pod názvem *Star Wars Kid* uložena na server YouTube. Video je na serveru stále dostupné, v originále jej na serveru YouTube shlédlo již přes 37 milionů lidí a existují i různé další verze a parodie z nichž některé mají také mnoha milionové počty shlédnutí (*Star Wars kid Drunken Jedi* – 13,5 milionu, *Star wars kid VS Yoda* – 4,4 milionu atd.) (Love, 2006; fantom81z28, 2006; AlexstrifePE, 2006; Wikipedia: The Free Encyclopedia, nedatováno). Chlapec utrpěl těžký psychický otřes, musel opustit školu a léčil se v psychiatrickém zařízení. Žaloba Ghyslainovy rodiny o vysoký finanční obnos nakonec skončila mimosoudním vyrovnáním (Hulanová, 2012; Černá, Dědková, Macháčková, Ševčíková, & Šmahel, 2013).

2.3.5 Kybergrooming

Podle významového slovníku Merriam-Webster slovo *grooming* znamená úpravu zevnějšku zvíře, zejména koní a psů. Dalo by se přeložit tedy také jako hřebelcování či kartáčování. V přeneseném významu poté slovo *grooming* může znamenat úpravu vzhledu člověka směrem k větší atraktivitě a eleganci, či vnitřní přípravu na nějakou činnost (Merriam-Webster Dictionary, 2018).

Kybergrooming, cyber-grooming, cyber grooming, child grooming je termín pro chování dospělého uživatele (kybergroomer, predátor, internetový predátor či sexuální predátor), který navazuje prostřednictvím elektronické komunikace vztah a důvěru se svou dětskou obětí. V češtině se většinou nepřekládá, ale lze najít i poměrně výstižný pojem „kybervábení“. Cílem tohoto chování je vylákání oběti ke schůzce tvář v tvář. Výsledkem fyzického setkání může být pohlavní zneužití, fyzické násilí, zneužití pro tvorbu dětské pornografie, zneužití dítěte jako objektu dětské prostituce atd. Jde tedy o druh psychické manipulace prostřednictvím moderních technologií (Kopecký, 2010; Hulanová, 2012).

2.3.5.1 Kybergroomer

Kybergroomer může, podobně jako tomu je u agresorů v případech kyberšikany, při své činnosti využívat celé spektrum komunikačních prostředků, které lze asi nejjednodušeji rozdělit na synchronní (v reálném čase, rychlá přímá komunikace) či asynchronní (nesoučasná komunikace, kdy mezi zadáním a převzetím zprávy je jistá časová prodleva). Trend dnešní internetové komunikace směřuje čím dál tím více k synchronní komunikaci, stejně tak je to i v případech kybergroomingu, kdy jsou nejčastěji využívány IM (56 % případů), následují sociální sítě (11,4 %). Kromě toho internetoví predátoři využívají i jiná média, veřejný chat, online seznamky aj. Na inzertních portálech například mohou dětem nabízet nejrůznější brigády a formy výdělku nebo rovnou začátek skvělé kariéry (velice často v oblasti modelingu). Také mnohdy využívají portály určené primárně dětem (volnočasové aktivity, online hry, dětské portály) (Kopecký, 2010; Hulanová, 2012).

Kybergroomer nepozve ve třetí větě konverzace holčičku na zmrzlinu. Jeho kybervábení je dlouhodobé, je velice trpělivý, se svými oběťmi komunikuje měsíce, někdy i celé roky (standardně cca 3 měsíce a déle). Jeho projev k dětem je vlídný a přátelský, dává si záležet na prohloubení důvěry a rozvinutí vzájemného vztahu. Spektrum sexuálních predátorů je značně široké, mohou to být osoby sociálně vyloučené, nezaměstnané či s podřadnou prací stejně tak, jako vysoce postavení právníci, lékaři ale také třeba policisté. Věk kybergroomerů je také velice variabilní, dopouští se ho mladiství, ale i lidé v pokročilém věku; ukazuje se, že nehraje roli ani trestní minulost, pachatelé jsou lidé jak

s čistou trestnou minulostí, tak i recidivisté. Oběť pachatele velice často dobře zná a je na něm dokonce závislá (85-95 %) (Kopecký, 2010; Hulanová, 2012).

2.3.5.2 Obět kybergroomingu

Obětí kybergroomingu jsou nejčastěji děti ve věku 13-17 let (Hulanová, 2012), respektive 11-17 let (Kopecký, 2010), častěji dívky než chlapci. Typická oběť tráví velké množství času na internetu, zejména u komunikačních médií jako jsou sociální sítě, IM, chatovací místnosti atd. Děti a mladiství jsou náchylní k tomu stát se obětí kybergroomingu, protože ještě nemají plně vyvinuté sociální dovednosti ani nemají dostatek životních zkušeností, čehož útočník využívá (Kopecký, 2010; Hulanová, 2012). Mezi nejčastější oběti patří (Kopecký, 2010):

- *Adolescenti a teenageři*, které zajímá lidská sexualita a jsou o ni ochotni otevřeně mluvit.
- *Naivní a přehnaně důvěřivé děti*, které obtížněji rozeznávají rizika a jsou ochotnější se zapojit do online konverzace s neznámým člověkem.
- *Děti v nouzi*, které hledají pomoc, mají emocionální problémy a hledají někoho, o koho se mohou opřít (mohou to být například sirotci).
- *Děti bez sebevědomí*. Nízká sebedůvěra a nedostatek sebeúcty pomáhají útočníkům své oběti jak citově, tak fyzicky izolovat.

Čím je zneužívané dítě mladší a čím déle jeho zneužívání trvá, tím jsou pro něj následky vážnější. U dětí často dochází k uzavření se do sebe, jsou úzkostné, nedůvěřují lidem kolem sebe a nekomunikují. Samy se často vidí velmi negativně, identifikují se s rolí oběti, kterou přijímají, a často se tak opakovaně stávají obětí týrání či zneužívání. Pro takové dítě je důležitá pomoc rodiny, porozumění a podpora. U obětí byl také zjištěn urychlený sexuální vývoj, komerční sexuální kariéra, problémy se sexuální identifikací a orientací; v dospělosti jsou často promiskuitnější či jsou častěji nevěrní. (Hulanová, 2012).

2.3.5.3 Etapy kybergroomingu

Kybergrooming je ve své podstatě jakási zvláštní forma kyberstalkingu, kdy útočníkem je predátorský stalker a obětí je dítě či dospívající. Cílem kybergroomera je osobní setkání s obětí. Aby svého cíle dosáhl, používá promyšlenou a dlouhodobou manipulaci. Tato manipulace sestává ze čtyř základních etap:

- *První etapa: Příprava kontaktu.* Útočník má oběť již vytipovanou, sleduje ji v kyberprostoru a zkoumá, jaká komunikační média využívá. Tím začíná první etapa jeho činnosti: *tvorba identity*. Kybergroomer velice často používá falešnou identitu, kde uvádí falešné jméno, věk i fotografii. Protože útočník je mnohdy o mnoho starší než jeho oběť, upraví své internetové stáří tak, aby byl pro oběť věkově přijatelný, což doplní i adekvátní fotografií. Někteří predátoři také vystupují jako zástupci fiktivních či skutečných firem, které nabízí dětem nějaký užitek. Autorita firmy působí důvěryhodně, může vyhledávat a filtrovat potencionální oběti pomocí inzerátů a dodává „lákání“ na věrohodnosti.

Vytvořený profil má útočník buď jeden, což je statická identita, přes kterou oslovuje své vytipované oběti, nebo má takovýchto profilů více, což je dynamická identita, kdy útočník vystupuje pod mnoha jmény či přezdívkami. Díky dynamické identitě má internetový predátor možnost adekvátně přizpůsobovat věk, pohlaví, zájmy a další osobní údaje tak, aby oslovení oběti bylo co nejefektivnější. Statická identita je pro kybergroomera mnohem jednodušší na obsluhu než multipersonální spektrum totožností při dynamické identitě. Kybergroomer obvykle komunikuje s více vytipovanými oběťmi naráz, a tak si musí zachovávat dokonalý přehled, která oběť, kterému jeho profilu, co sdělila a co sdělil on jí. Pokud udělá chybu, riskuje, že oběť pozná, že je něco v nepořádku, přeruší komunikaci či ohlásí tuto skutečnost, a tudíž útočník riskuje i své odhalení (Kopecký, 2010). Pokud by byl podobný multitasking a nasazení věnován nějaké jiné, samozřejmě legální, a nějak produktivní činnosti lidského snažení, nebál bych se jej označit přímo za obdivuhodný.

- *Druhá etapa: Kontakt s obětí.* Druhá etapa začíná prvním kontaktem s obětí. Útočník začíná svou manipulaci dítěte a snaží se prohloubit důvěru a vztah mezi nimi.

Charakteristickým rysem počáteční komunikace je ze strany predátora *efekt zrcadlení (mirroring)*. Útočník se snaží přiblížit se oběti, proto zrcadlí její výpovědi v informacích o sobě jako jsou záliby, věk, místo bydliště. Má také podobné názory na různá témata a obdobné problémy či starosti jako má oběť, a proto vzbuzuje dojem, že jí rozumí a chápe.

Další strategií predátora je *snaha získat co nejvíce osobních informací (fishing)*. Útočník si plánuje sestavení profilu oběti a má tak touhu znát široké spektrum její informací jako je jméno, věk, bydliště, škola, oblíbená hudba, filmy, celebrity, záliby atd. Pro útočníka ve fázi fishingu je nejpodstatnější získat fotografii obličeje své oběti.

Po získání základních informací může pachatel přikročit k *sestavování profilu oběti*. Informace, které pachatel získal od oběti doplní informacemi z veřejně přístupných zdrojů a profil oběti postupně doplňuje. Je třeba si uvědomit, že průměrný uživatel internetu je schopen vypátrat o jiném člověku obrovské množství informací, má-li k dispozici pár základních údajů jako třeba emailová adresa nebo číslo mobilního telefonu. Stejným způsobem si je kybergroomer schopen ověřovat pravost nejrůznějších tvrzení oběti.

Vábění a uplácení oběti (luring) je strategie, kdy se za pomoci různých dáreků útočník snaží navázat co nejpevnější vztah s obětí. Spektrum takových úplatků může zahrnovat např. mobilní kredit, elektroniku, hry, oblečení aj. Útočník má také možnost ověřit si zasláním takového daru pravdivost sdělených osobních údajů jako je jméno, adresa či telefonní číslo. Tyto úplatky jsou pro některé děti natolik důležité, že i po zneužití jsou ochotny se k útočnickovi opakovaně vracet a nechat se znovu a znovu zneužívat jen pro zisk dalších a dalších úplatků. Tehdy už by se dalo hovořit v podstatě o dětské prostituci.

Snížování zábran oběti je další částí plánu kybergroomera. Začíná postupně do konverzace zavádět sexuální obsah, čímž může zvýšit zvědavost a snížit stud dítěte. Může nabízet různé materiály se sexuální a pornografickou tematikou, může také z oběti mámit různá tajemství, fantazie či představy související s tímto tématem. Tato fáze je v podstatě

sexting, cílem je získat nahé fotografie či videa dítěte nejen k vlastnímu potěšení, ale také jako kompromitující materiál k případnému vydírání v budoucnu.

Snaha o izolaci oběti ze strany kybergroomera má za cíl učinit dítě na konverzaci s útočníkem závislým. Svěřit se na internetu neznámému člověku je ve své podstatě daleko snazší, než známému člověku tváří v tvář, protože alespoň zpočátku jsou důsledky takového svěřeni minimální. Dítě se domnívá, že ho cizí, v podstatě anonymní člověk svou reakcí nemůže nijak zvlášť poškodit, stejně tak jako ono takovým svěřením neohrozí city či mínění tohoto člověka o něm. Útočník takového svěřování využívá ve svůj prospěch, postupně se stává vrbou a nezastupitelným přítelem v životě dítěte, čímž se dítě na něm stává závislé. Svěřená tajemství si predátor pečlivě uchovává pro případné vydírání, kdy by snad dítě chtělo společnou konverzaci ukončit. Útočník dítětem manipuluje ve smyslu, že jen on mu rozumí a že ostatní by jeho problémy nikdy nepochopili, jen by ho trestali nebo zesměšňovali (Kopecký, 2010).

- *Etapa třetí: Příprava na osobní schůzku.* Útočník již má vše, co potřebuje – profil oběti je již kompletní včetně osobních, důvěrných a intimních materiálů, oběť je již snadno manipulovatelná či vydíratelná.

Jak útočník oběti vysvětlí, že v internetovém profilu je mu třeba 15, ale skutečného setkání se zúčastní dospělý člověk? Pro *překonávání věkového rozdílu* mezi svou osobou a obětí využívá predátor nejružnější techniky. Pod záminkou může vyměnit své alter ego za starší – bude tvrdit, že nemůže k počítači (např. kvůli zákazu rodičů), ale jeho starší dospělý bratr (další fiktivní identita útočníka) by v konverzaci rád pokračoval. Oběť se tak může postupně vyrovnat se skutečností, že komunikuje s dospělým člověkem. Věkový rozdíl mezi útočníkem a obětí se dá také daleko snáze překonat tvrzením, že oběť vyzvedne otec či starší bratr. Oběť poté vyzvedne sexuální predátor osobně.

Pokud se oběť odmítne s útočníkem setkat, *vyhrožování a vydírání* je také cesta, jak oběť přimět k osobní schůzce. Je-li to nutné, útočník hrozí zveřejněním tajemství, fotografií a osobních informací, které podle potřeby prý zašle rodičům, přátelům a spolužákům oběti nebo je rozvěsí v okolí bydliště či školy. Mnoho dětí nedokáže takovému nátlaku ze strany

predátora vzdorovat a raději se uvolí k osobnímu setkání, než aby riskovaly vystavení se ponížení ze strany blízkých a okolí. Vydírání však není nutné vždy, oběti se s útočníkem často setkají zcela dobrovolně (Kopecký, 2010).

- *Etapa čtvrtá: Osobní schůzka.* Kybergroomerovi se podařilo dosáhnout svého cíle, osobní schůzka je závěrečná etapa a logické vyústění předcházející činnosti predátora.

První schůzka může být z pohledu dítěte ještě zcela nevinná a nemusí dojít k žádnému útoku ani zneužití. Útočník může pouze pokračovat v manipulaci, může uplácet dalšími dárky, prohlubovat vzájemný vztah a oběť tak může nabýt dojmu, že se schází se zcela neškodným člověkem, který je její opravdový kamarád. K samotnému útoku může dojít až po několika osobních schůzkách.

Samotný *útok na oběť* je vyvrcholením celé manipulace a pro oběť má nedozírné následky jak z fyzického hlediska, tak zejména z hlediska psychického. Pokud má predátor účinné nástroje k manipulaci, nemusí skončit u jediného útoku, ale může se s obětí scházet opakovaně a zneužívání tak může být dlouhodobé (Kopecký, 2010).

Častým jevem je vytvoření celé sítě kybergroomerů, kteří vzájemně spolupracují jako organizovaná skupina, vyměňují si profily obětí a tvoří z nich celé databáze. Taková skupina je také schopna při osobní schůzce zajistit únos dítěte za hranice státu (například i na objednávku), kde je dítě zneužíváno, mučeno, využito k dětské pornografii či prostituci (Kopecký, 2010).

2.3.5.4 Legislativní rámec kybergroomingu

V České republice dříve neexistoval zákon, který by postihoval kybergrooming jako trestný čin, nicméně byly posuzovány různé skutkové podstaty kybergroomingu, které byly jednotlivě posuzovány jako trestné činy podle (Kopecký, 2010; Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, 2018):

- § 168 Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Ochodování s lidmi*
- § 171 Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Omezování osobní svobody*
- § 175 Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Vydírání*
- § 187 Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Pohlavní zneužití*
- § 192 Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií*
- § 193 Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Zneužití dítěte k výrobě pornografie*
- § 201 Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Ohrožování výchovy dítěte*
- § 202 Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Svádění k pohlavnímu styku*
- § 353 Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Nebezpečné vyhrožování*
- § 354 Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Nebezpečné pronásledování*

Dne 22. 7. 2014 byla ve sbírce zákonů zveřejněna novela (zákon č. 141/2014 Sb.), která měla za úkol řádné přenesení evropské směrnice 2011/36/EU, o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně dětí, evropské směrnice 2011/93/EU, o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii a evropské směrnice 2012/13/EU, o právu na informace v trestním řízení do českého právního řádu. Zohledněno bylo rovněž rozhodnutí Evropské Rady 2008/913/SVV, o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie (Glogar, 2014; Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, 2018).

Mimo jiné tak byl český právní řád doplněn o § 193a Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Účast na pornografickém představení*, který říká „Kdo se účastní pornografického představení nebo jiného obdobného vystoupení, ve kterém účinkuje dítě, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta“ a § 193b Trestního zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., *Navazování nedovolených kontaktů s dětmi*, který říká „Kdo navrhne setkání dítěti mladšímu patnácti let v úmyslu spáchat trestný čin podle § 187 odst. 1, § 192, § 193, § 202 odst. 2 nebo jiný sexuálně motivovaný trestný čin, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta“. Novela zákona nabyla účinnosti 1. 8. 2014 (Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, 2018).

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Ve svém výzkumu zjišťuji, jak se vzorek českých dětí chová v kyberprostoru. Praktická část diplomové práce je členěna do několika oddílů. V podkapitole *Cíle a metody* popisuji očekávaný přínos své výzkumné práce. Dále pokračuji popisem výzkumné metody, uvádím podobu výzkumného dotazníku a dopodrobna rozebírám jednotlivé dotazníkové otázky, abych s jejich využitím mohl popsat chování žáků v kyberprostoru. V navazující části si stanovuji jednotlivé výzkumné otázky, které si stanovuji pro přesnější popis chování žáků na sociálních sítích i jinde v kyberprostoru. Tyto výzkumné otázky poté v podkapitole *Výsledky* zodpovídám na základě hodnot ze svého šetření a porovnávám je s dostupnými daty uvedenými v teoretické části této práce. Jednotlivá čísla a statistiky jsou zdůvodněny, vysvětleny a doplněny o grafy. Výzkumu, který probíhal formou dotazníkového šetření, se zúčastnilo 178 žáků druhého stupně ze tří různých základních škol.

3.1 Cíle a metody

Cílem mojí práce je určit míru rizikovosti pohybu dětí ve virtuálním prostředí a ověřit, zda jsou či zda mohou být naplněny základní předpoklady pro vznik patologií v kyberprostoru. Výsledné hodnoty porovnám s vybranými daty ze studií použitých v teoretické části mé práce.

Jako výzkumné médium pro svou diplomovou práci využívám dotazníkové šetření s povětšinou uzavřenými otázkami. Tato metoda má svou nespornou výhodu v plošném testování velkého množství subjektů za poměrně krátký čas. Jeho podobu uvádím na následujících dvou stranách:

STRANA 1

Dotazník: Pohyb v online prostoru (doplňte či zakroužkujte)

Obec: _____

Název školy: _____

Třída: 6.   7.   8.   9.

Pohlaví: muž   žena   jiné

1. Používáte některé ze sociálních sítí?   *Ano*   *Ne*

2. Pokud ano, které? *Facebook*   *Twitter*   *Instagram*   *LinkedIn*   *jinou: _____*

3. Sdílíte na sociálních sítích příspěvky?   *Ano, denně*   *Ano, alespoň jednou týdně*
Ne, maximálně dvakrát za měsíc   *Ne, nesdílím příspěvky*

4. Sdíleli jste na síti něco, čeho jste později litovali?   *Ano*   *Ne*

5. Sdíleli jste někdy v internetovém prostředí nějakou vyloženě intimní informaci, či fotku (ať veřejně či v soukromé komunikaci)?   *Ano*   *Ne*

6. Setkali jste se někdy osobně s tím, že byl někdo ve vašem okolí terčem posměchu, vydírání či zastrašování kvůli něčemu, co vložil na sociální síť, či někomu zaslal?   *Ano*   *Ne*

7. Byli jste přímým účastníkem takového jednání (viz 6.)?   *Ano*   *Ne*

Otoč na druhou stranu...

STRANA 2

Tak, a teď si vezměte do ruky své mobilní telefony, máte-li je k dispozici a vyplňte následující údaje (pokud je k dispozici nemáte, zkuste co nejpřesněji z paměti):

8. Máte na sociální síti vyplněné:
a) Pravé jméno a příjmení	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
b) Pravé město, kde bydlíte	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
c) Telefonní číslo	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
d) Emailovou adresu	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>
e) Školu, kterou skutečně navštěvujete	<i>Ano</i>	<i>Ne</i>

9. Lze podle vašich fotografií a příspěvků poznat, kde bydlíte? *Ano* *Ne*

10. Používáte svou skutečnou fotografii jako profilovou? *Ano* *Ne*

11. Lze podle vašich příspěvků zjistit, že se vaše rodina nachází mimo domov (například na dovolené)?

Ano *Spíše ano* *Spíše ne* *Ne*

12. Najdete na některém svém vlastním internetovém profilu něco, za co se skutečně stydíte?

Ano *Ne*

13. Máte mezi internetovými přáteli člověka, kterého jste na živo nikdy neviděli?

Ano *Ne*

14. Najdete v historii komunikaci s takovýmto člověkem (viz 13.)?

Ano *Ne*

15. Máte pocit, že byste se měli v internetovém prostředí chovat opatrněji?

Ano *Ne*

Děkuji mnohokrát.

3.1.1 Rozbor jednotlivých dotazníkových otázek

Dotazník začíná základními informacemi, *obec, škola, třída* (na jméno se cíleně neptám, dotazník je anonymní). Následuje položka pohlaví, kde kromě *muž* a *žena* úmyslně uvádím i možnost *jiné* – jsem si vědom, že Česká republika nic jako třetí pohlaví nezná, a že dle § 22 *Zákonu o specifických zdravotních službách, zákon č. 373/2011*, nemůže člověk mladší osmnácti let prodělat změnu pohlaví (třetí pohlaví je nejčastěji využíváno lidmi v procesu změny sexuální identity, případně lidmi intersexuálními). Kolonku *jiné* uvádím, protože se tím snažím vyfiltrovat senzacechtivé neupřímné vtipálky z řad respondentů ze základních škol, kteří se snaží být pouze zajímaví.

Následuje *první, druhá a třetí dotazníková otázka*, kde se děti ptám, zda používají sociální sítě, případně tedy které a jak často jsou na nich veřejně aktivní. Od této trojice uzavřených otázek (otázka 2. je polootevřená, protože jsem si vědom, že již nemohu obsáhnout veškeré trendy v kybernetickém sociálním životě žáků na druhém stupni ZŠ) očekávám získání základního přehledu o účasti respondentů na sociálních sítích a četnost jejich veřejné aktivity i její přesnější lokalizaci.

Čtvrtá dotazníková otázka již směřuje na konkrétní událost v kyberživotě dítěte. Každý občas řekne nebo udělá nějakou hloupost, ale v online prostoru, a zvláště na sociální síti může taková hloupost za špatné konstelace velmi bolet (viz. teoretická část). Samozřejmě velice záleží, s čím si dítě tuto otázku spojí, může jít jen o pouhou drobnost, ale mohlo sdílet i o něco poměrně závažného. V každém případě touto otázkou sleduji výskyt nepozornosti, zbrklosti či unáhlenosti v chování na internetu mezi uživateli se stále ještě relativně nízkou životní zkušeností. Zodpovězení této otázky vyžaduje od dětí také jistou míru sebereflexe a schopnost předvídat následky svého veřejného vystupování v kyberprostoru.

Pátá dotazníková otázka směřuje na zcela rizikové chování dítěte, které je v přímém rozporu se základními pravidly bezpečného pohybu na internetu, které je snadno zneužitelné, a které může dítě jednoduše dostat do pozice oběti patologického chování na internetu.

Šestá a sedmá dotazníková otázka se týká možného výskytu kyberšikany, dítě si ji může ale také vztáhnout na jiné případné patologické chování na internetu. Očekávám, že

pokud odpoví *ano*, jedná se o hraniční chování na pomezí kyberškádlení a počáteční kyberšikany. V otázce šesté zjišťují, zda se žáci s nějakým takovýmto jevem někdy setkali, v otázce sedmé, zda se ho přímo účastnili, tzn. zda jsou obětí, či útočníkem.

Po sedmé otázce začíná druhá část dotazníku, kde děti dostávají k dispozici svůj mobilní telefon a přístup na sociální síť, aby se ujistily, že odpovídají co nejpřesněji.

Jednotlivé body *osmé dotazníkové otázky* a *otázky číslo devět a deset* mají společné téma osobní údaje. Jak bylo řečeno již v samotném úvodu práce, osobní údaje jsou vysoce citlivá data, jejichž důsledná ochrana je nyní vyžadována v souvislosti s nařízením GDPR. Trojicí otázek 8., 9. a 10. zjišťují, jak se k ochraně vlastních osobních údajů staví sami žáci.

Dotazníková otázka číslo jedenáct se netýká přímo tématu mé práce jako spíš bezpečnosti obecně. Pokud je celá rodina zachycena na snímcích u moře, které jsou v následujících okamžicích veřejně sdílené, může to být skutečný impuls pro zloděje, protože je zjevné, že bydliště rodiny je na čas opuštěné. Podle mého názoru by takováto spojitost měla napadnout každého člověka, který je aktivní ve světě sociálních sítí a tímto zjišťují míru zvažování rizik. Pro děti může být složité na takovouto otázku jednoznačně odpovědět, proto jsou zde na výběr také dvě méně vyhraněné uzavřené odpovědi.

Dotazníková otázka dvanáctá je podobného zaměření jako otázka čtvrtá. Rozdíl mezi nimi je, že není nutné, aby tato informace byla nutně vložena majitelem internetového profilu. Další rozdíl je, že z této otázky (na rozdíl od otázky čtvrté) vyplývá, že příspěvek, za který se dítě stydí, se na profilu dítěte stále vyskytuje.

Dotazníková otázka třináctá a čtrnáctá se zaměřují na pozici cizích lidí v internetovém životě dětí. První z této dvojice otázek směřuje na přítomnost takového uživatele mezi kontakty dítěte, druhá zjišťuje, zda mezi nimi proběhl nebo probíhá nějaký kontakt či komunikace. Tyto otázky jsou v dotazníku za účelem zjištění míry rizikovosti zneužití informací cizími osobami a potenciální hrozby kybergroomingu.

Dotazníková otázka poslední, patnáctá je čistě osobní hodnocení dítěte jeho vlastní online činnosti jako celku. Výzkumu slouží k porovnání subjektivního pocitu dítěte s fakty vyplývajícími z ostatních otázek. Mým záměrem zde je také, aby si dítě díky této otázce

uvědomilo, že mu hrozí určité nebezpečí a samo v rámci vlastního zájmu a jisté reflexe svého chování v kyberprostoru provedlo přehodnocení a zlepšení vlastních bezpečnostních opatření, snížilo možná rizika a zvýšilo tak míru své bezpečnosti. Z mého pohledu je tato otázka nejdůležitější ze všech.

3.2 Stanovení výzkumných otázek

- *První výzkumná otázka: Kolik dětí na druhém stupni ZŠ má profil na některé ze sociálních sítí?*

V této výzkumné otázce podrobně rozebírám odpovědi na první, druhou a třetí dotazníkovou otázku. Zajímá mě primárně kolik dětí (jaké procento) používá sociální sítě. Také zjišťuji, zda existuje nějaký vztah mezi věkem dítěte a touto hodnotou, zda toto procento roste se zvyšujícím se ročníkem ZŠ či nikoli. Zajímá mě také, která konkrétní sociální síť dominuje v této věkové kategorii, stejně tak z výsledků hodnotím, jak častá je veřejná aktivita dětí na sociálních sítích.

- *Druhá výzkumná otázka – Kolik dětí účastnících se virtuálního života uvádí na svých profilech své osobní údaje?*

Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, za osobní údaj pokládám dvojici identifikačních prvků konkrétního člověka. Zde mě zajímá, jaké množství žáků má své osobní údaje veřejně uvedené na svém profilu. V mém šetření se to projevuje pozitivní odpovědí na alespoň dvě dotazníkové otázky z 8.a, 8.b, 8.c, 8.d, 8.e, 9. a 10. Poté také rozebírám výskyt jednotlivých zveřejněných identifikačních prvků. Dále mě zajímá, u jak velké části dětí aktivních na sociálních sítích se dá ze zveřejněných profilů vyčíst jednak to, kde bydlí, a zároveň je-li jejich rodina mimo domov, což se projevuje kladnou odpovědí na devátou dotazníkovou otázku a zároveň odpovědí *Ano* či *Spíše ano* na otázku číslo jedenáct.

- *Třetí výzkumná otázka – Jaký je procentuální výskyt významně rizikového chování u dětí na druhém stupni základních škol?*

Významně rizikové chování žáků ZŠ se v mém šetření projevuje pozitivními odpověďmi na kombinaci páté a čtrnácté dotazníkové otázky. Jsou to děti, které již sdílely prostřednictvím sociální sítě své intimní informace a zároveň komunikují s pro ně cizími lidmi. Tuto kombinaci otázek lze ještě rozšířit o otázku čtvrtou, dvanáctou a třináctou, z čehož poté vychází množina v podstatě reflektující jednotlivé definice rizikového chování u množství různých patologií.

- *Čtvrtá výzkumná otázka – Kolik žáků druhého stupně ZŠ se ve svém životě setkala s kyberšikanou?*

V této výzkumné otázce se zaměřuji na kyberšikanu a míru jejího výskytu v okolí žáků, tak jejich přímé účasti. Její výskyt se v mém šetření projevuje kladnou odpovědí na dotazníkovou otázku šestou, respektive sedmou.

- *Pátá výzkumná otázka – Kolik žáků je schopných reflexe svého vlastního chování v kyberprostoru?*

V páté výzkumné otázce zjišťuji, jak jsou žáci na druhém stupni základní školy schopni zhodnotit své vlastní chování v kyberprostoru. Tato otázka cílí na žáky, kteří své chování hodnotí jako dostatečně opatrné, přičemž se v jejich odpovědích vyskytují prvky rizikového chování. V případě, kdy odpověď na dotazníkovou otázku patnáctou je negativní (nemyslím si, že bych se měl v internetovém prostředí chovat opatrněji), hodnotím výskyt pozitivní odpovědi na jednu či více z vybraných dotazníkových otázek jako negativní jev a nedostatečnost reflexe vlastního chování u žáků. Vybrané dotazníkové otázky pro tuto výzkumnou otázku jsou čtvrtá, pátá, sedmá, dvanáctá, třináctá a čtrnáctá, tzn. žáci, co již v minulosti sdíleli něco, čeho později litovali, sdíleli své intimní materiály, byli přímým účastníkem kyberšikany, mají na svém profilu něco, za co stydí, nebo mají mezi internetovými přáteli pro ně cizího člověka či s ním rovnou komunikují.

V souvislosti s tím se zabývám i druhým extrémem, dětmi, které si myslí, že by měly být více opatrné, přestože jejich pohyb v kyberprostoru se podle šetření jeví jako zcela bezpečný a nenacházejí se v něm žádné prvky rizikového chování v kyberprostoru.

3.3 Výsledky

Mého výzkumu se na konci školního roku 2017/2018 zúčastnilo 178 žáků druhého stupně ze tří různých základních škol. *ZŠ Jablonec nad Nisou, Liberecká 26, příspěvková organizace* je na svou lokalitu opravdu velká základní škola se sedmadvaceti třídami (po třech v každém ročníku), *ZŠ Jablonec nad Nisou, Pivovarská 15, příspěvková organizace* je ve své lokalitě typická městská škola s dvanácti třídami a *ZŠ a MŠ Janov nad Nisou, příspěvková organizace* je malá obecní škola s devíti třídami (většinou po 15-20 žácích). Zřizovatelem prvních dvou škol je statutární město Jablonec nad Nisou, třetí je zřizována obcí Janov nad Nisou.

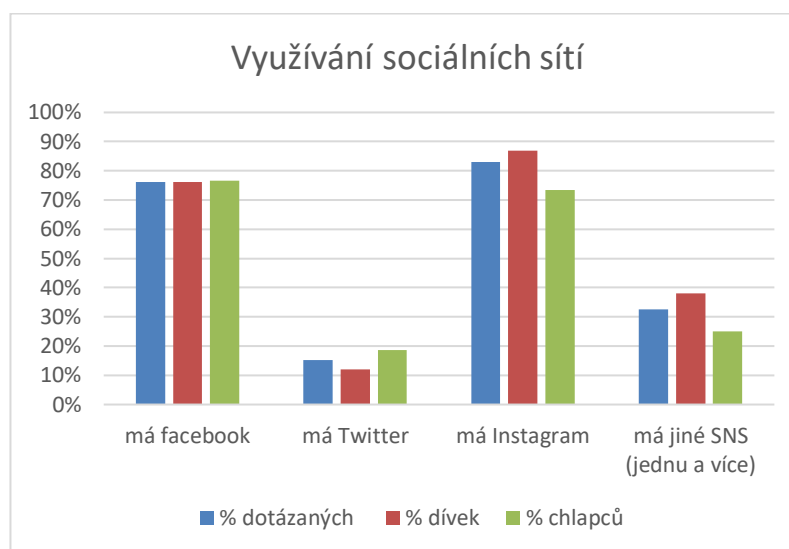
• *První výzkumná otázka: Kolik dětí na druhém stupni ZŠ má profil na některé ze sociálních sítí?*

Z výzkumu vyplývá, že vlastní profil na některé sociální sítí používá celých 97 % dětí. V šestých třídách je to 97 %, v sedmých třídách 97 %, v osmých třídách 95 % a v devátých třídách 98 %. Spíše než na jakoukoli změnu s měnícím se věkem, ukazují tato čísla na stagnaci počtů. Toto číslo je během prvního roku po příchodu na druhý stupeň ZŠ již tak vysoké, že téměř neexistuje prostor pro další růst.

Z dětí aktivních na sociálních sítích má 76 % Facebookový profil, dominantnější je ovšem sociální síť Instagram, kde má svůj profil celých 83 % žáků druhého stupně základních škol vlastnících svůj profil na sociální sítí. Takže přesto, že celosvětovému kybersociálnímu životu vládne bezesporu Facebook, na kterém má účet přes 2,2 miliardy lidí (což je více než čtvrtina globální populace), ukazuje se, že žáci na základních školách mají jiné preference. Tento trend v jejich věkové kategorii již nějakou dobu trvá, zejména tedy v USA a Kanadě, kde Instagram vzhledem k Facebooku již dosahuje dvoutřetinového

počtu uživatelů. (Hegeduš, 2018; Euro.cz, 2018) S velkou pravděpodobností jsou to ale ve finále z větší části stále titíž lidé, protože podle zpráv z roku 2017 prý celých 69 % českých internetových uživatelů používá tři a více sociálních sítí (respektive má na nich alespoň vytvořený profil) (MediaGuru, 2017). V mém výzkumu lze obdobný překryv uživatelů také dohledat. Už víme, že 83 % z celkového počtu používá žáků Instagram a 76 % z celkového počtu používá Facebook. Průnik těchto dvou množin nastává ve 66 % všech případů, tzn. 66 % žáků používá jak Instagram, tak Facebook.

Připomeňme si fakt, že Instagram i Facebook mají oficiální dolní věkovou hranici nastavenou na 13 let. Tato hranice je však evidentně pouze formální a pro mladší děti netvoří žádnou překážku, jak se na tyto sítě dostat a vytvořit si zde profily, což dokládá obrovský počet kybersociálně aktivních šestáků, kteří nastoupili-li do povinné školní docházky ve standardním věku šest let, v době dotazování ještě třináctiletí být nemohli.

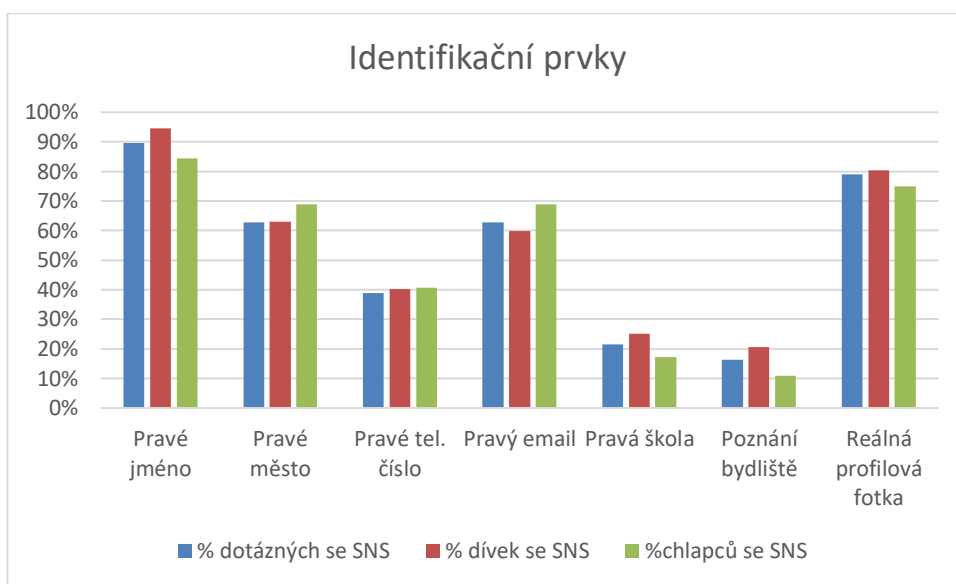
Graf 1 – znázorňující využití jednotlivých druhů sociálních sítí (graf zachycuje výskyt kladných odpovědí na jednotlivé dotazníkové otázky)

Ač děti sociální sítě v drtivé většině mají a používají, je překvapivé, že většina z nich jsou spíše jen příjemci informací, než jejich veřejní šířitelé či tvůrci. Jen 6 % z uživatelů sociálních sítí na ně přispívá denně, což je nejméně početná kategorie. Větší část, konkrétně 13 %, na ně nepřispívá naopak nikdy. U žáků na druhém stupni ZŠ je nejobvyklejší přispívat

na sociální síť asi tak měsíčně (42 %) či týdně (38 %). V grafu číslo jedna je patrné, že Instagram využívají o trochu více dívky než chlapci, zatímco v případě využití Facebooku je poměr vyrovnaný.

• *Druhá výzkumná otázka – Kolik dětí účastnících se virtuálního života uvádí na svých profilech své osobní údaje?*

Dva nebo více svých identifikačních prvků a tím pádem osobní údaj či údaje uveřejňuje na svých profilech celých 92 % dětí aktivních na SNS, což je 89 % z celkového počtu všech dotazovaných. Jak již bylo zmíněno v úvodu této práce, v souvislosti s GDPR si spousta zaměstnanců škol nyní dává velice záležet, aby se osobní informace žáků nedostávaly do rukou třetích osob. Z mého výzkumu ale vyplývá, že veškeré toto investované úsilí, práce a čas by mohlo být ve výsledku vynaloženo také zcela zbytečně, když uvážíme, že devět z deseti dětí má, tyto školou tak pečlivě střežené osobní údaje, vystavené veřejně na svém internetovém profilu.

Graf 2 – znázorňuje identifikační prvky uveřejněné dětmi na jejich profilech (graf zachycuje výskyt kladných odpovědí na jednotlivé dotazníkové otázky)

Pro sexuálního predátora může sociální síť sloužit jako dokonalý katalog možných obětí. Svou skutečnou fotku zde používá 79 % uživatelů z řad žáků ZŠ, pravé jméno dokonce

90 %, 62 % uvádí pravou emailovou adresu, stejné procento uvádí skutečné město svého bydliště a 39 % dětí na sociálních sítí dokonce uvádí skutečné číslo svého telefonu. V grafu číslo 2 vidíme, že pravé jméno a pravou profilovou uvádějí častěji dívky. Chlapci oproti tomu uvádějí častěji email, telefonní číslo a město svého bydliště.

Mimo to, z profilu 8 % dětí se dá poznat, jak to, kde jejich rodina bydlí, tak to, kdy je jejich bydliště prázdné, což dost zvyšuje šanci jejich rodiny, že si ji v době její dovolené vyhlídne potenciální zloděj.

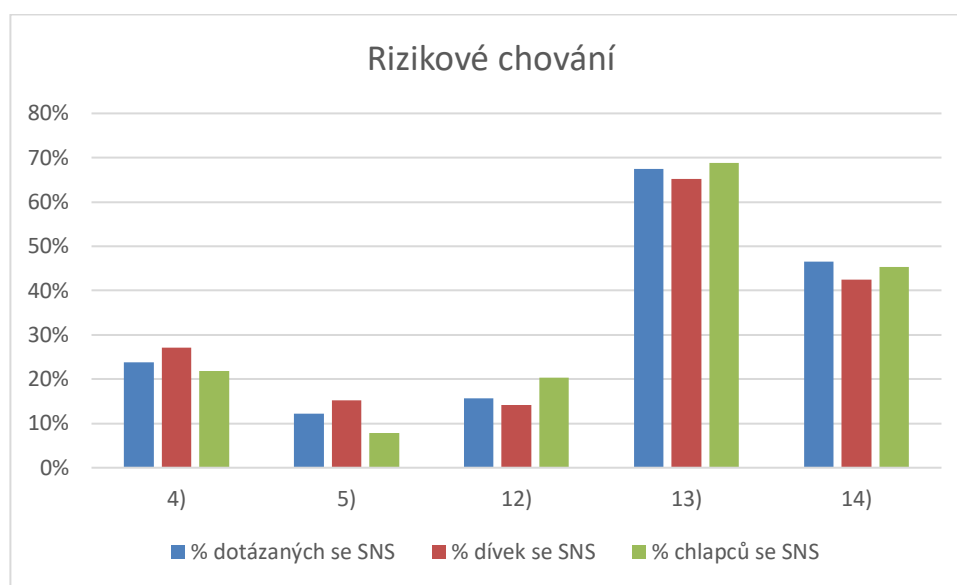
• *Třetí výzkumná otázka – Jaký je procentuální výskyt významně rizikového chování u dětí na druhém stupni základních škol?*

Intimní informace či fotografie sdílelo v minulosti 12 % všech dětí, dvě třetiny z toho jsou dívky. S neznámým člověkem komunikovalo celých 45 % dětí, zde je poměr pohlaví v podstatě vyrovnaný. Obě tyto činnosti zároveň pak provozovalo 6 % dětí. Celé spektrum rizikového chování v minulosti předvedla 2 % uživatelů sociálních sítí z řad dětských respondentů; žáci nejenže sdíleli své intimnosti, komunikovali s cizími lidmi, ale také již veřejně sdíleli něco, čeho později litovali a na svém veřejném profilu mají něco, za co se stydí (otázkou pro mě zůstává, proč to ze svého profilu prostě neodstraní). I když se tato čísla možná nezdají zase tak závratně vysoká, je při nejmenším zarážející, že skutečnost, že se dítě na sociální síti chová výrazně rizikově je dvakrát pravděpodobnější, než že na ní nemá vlastní profil.

Výzkum zabývající se sextingem hovoří, že zkušenost s psaním erotických zpráv má asi 25 % českých dětí a zasíláním erotických fotografií asi 15 % českých dětí (11-17 let). (Kopecký & Szotkowski, 2017). Já mám ve svém dotazníku otázku na podobné téma, která zní: *Sdíleli jste někdy v internetovém prostředí nějakou vyloženě intimní informaci, či fotku (ať veřejně či v soukromé komunikaci)?* Nemyslím si, že děti provozující sexting v psané formě by na tuto otázku odpověděly ano, protože lechtivá konverzace není do důsledku sdělování intimní informace. Myslím si, že množina mých dat pravděpodobněji odpovídá z výše zmíněného výzkumu právě dětem, které někomu zasílaly své erotické fotografie.

Nápadně podobné jsou i výsledné hodnoty, oproti 15 % zjištěnými výzkumem *Sexting a rizikové seznamování dětí v kyberprostoru* (Kopecký & Szotkowski, 2017), mě na mou otázku odpovědělo kladně 12 % dětí.

Grafu znázorňující rizikové chování ukazuje, že chlapci mají v kontaktech cizího člověka častěji a také s ním častěji komunikují než dívky. Stejně tak je výskyt něčeho za co se stydí vyšší u chlapců. Dívky oproti tomu častěji litovaly něčeho, co v minulosti sdílely a také častěji sdílely své intimní údaje nebo fotografie.

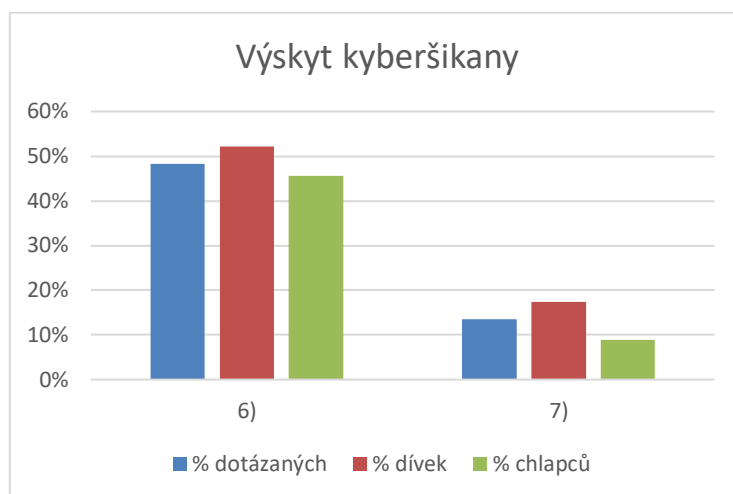

Graf 3 – výskyt rizikového chování
(graf zachycuje výskyt kladných odpovědí na jednotlivé dotazníkové otázky)

- Čtvrtá výzkumná otázka – Kolik žáků druhého stupně ZŠ se ve svém životě setkalo s kyberšikanou?

Podle výsledků mého šetření se s kyberšikanou setkalo 48 % procent dotazovaných dětí, přímých účastníků bylo 13 %. Překvapivé je, že téměř dvě třetiny z dětí, co se přímo účastnily takového jednání, byly dívky. Výsledky jiného výzkumu, který jsem využíval v teoretické části, udávají, že výskyt přímého setkání s kyberšikanou (výskyt obětí kyberšišikany) je 46,8 % (Krejčí & Kopecký, 2009). Tento rozdíl může mít na svědomí

odlišná a více specifikovaná formulace mé otázky i omezená velikost vzorku respondentů, popřípadě lokace škol. Nicméně mé šetření od výše uvedeného výzkumu dělí devět let, což také ukazuje na možný pozitivní vývoj v této problematice.

Graf 4 – setkání dětí s kyberšikanou (6.), přímá účast v procesu kyberšikany (7.)
(graf zachycuje výskyt kladných odpovědí na jednotlivé dotazníkové otázky)

• *Pátá výzkumná otázka – Kolik žáků je schopných reflexe svého vlastního chování v kyberprostoru?*

Ze všech dotázaných 49 % žáků odpovědělo, že nemají pocit, že by se v kyberprostoru měli chovat opatrněji. Přitom celých 82 % z dětí, které na otázku patnáctou odpověděly *ne*, již v minulosti sdílely něco, čeho později litovaly, sdílely své intimní materiály, byly přímými účastníky kyberšikany, mají na svém profilu něco, za co se stydí nebo mají mezi internetovými přáteli pro ně cizího člověka či s ním rovnou komunikují. Jen 18 % z těch, kteří si myslí, že jsou na sociálních sítích a v kyberprostoru skutečně dostatečně opatrní, opravdu splňují zásady nerizikového chování. 42 % z celkového počtu dětí činných na sociálních sítích nemá pocit, že by se samy měly chovat zodpovědněji, i přes to, že se chovají nějakým způsobem rizikově v kyberprostoru, což považují za celkem problematické. Takto vysoký počet mě překvapuje i z toho důvodu, že dotazníková otázka týkající se sebereflexe byla úplně na konci dotazníků a žáci na cestě k ní prošli celým dotazníkem, který

se jich ptal na množství nejrůznějších detailů z oblasti jejich virtuálního života a oni přesto nemají pocit, že by se měli chovat opatrněji.

Opačný extrém nastává také, 16 % dětských uživatelů sociálních sítí si myslí, že by se měli chovat opatrněji i přes to, že se u nich žádné rizikové chování nevyskytuje. I u těchto dětí hodnotím jejich sebereflexi jako nízkou. V tomto případě to ovšem rozhodně není na škodu.

4 ZÁVĚR

Člověk je zvyklý přijímat informace jako daná fakta, z novin, z rádia, z televize. Očekává, že ten, kdo má jako součást své pracovní náplně za úkol informace vyhledávat, ověřovat, zpracovávat, prezentovat a sdílet prostřednictvím sdělovacích prostředků, je (alespoň by být měl) člověk k takovému úkolu povoláný. V kyberprostoru nic takového neplatí, každý zde má možnost se vyjádřit, psát a zveřejňovat články, prezentovat novinky, psát různé recenze atd., každý může napsat v podstatě cokoli, co uzná za vhodné. Pro nového a nezkušeného uživatele tak může být kyberprostor poměrně zrádným prostředím, protože je pro něho jednoduché nechat se ovlivnit a manipulovat falešnými zprávami, stejně tak jako se stát obětí podvodů, krádeží citlivých údajů i osobních či jiných dat, nebo se stát obětí nějakého patologického či trestného jednání. Do této pozice nezkušených uživatelů internetu se ale dostávají také děti, a to čím dál tím mladší děti, které mají pohyb na internetu o to těžší, že ještě nejsou dostatečně vybaveny životními zkušenostmi z běžného života, které by si mohly do virtuální sféry přenést, a tak se daleko snáze stávají manipulovatelné či zneužitelné.

V České republice neexistuje nic jako plošná digitální výchova či základy bezpečného pohybu v kyberprostoru. Tato problematika by sice měla být součástí jak výuky IT předmětů, tak jako jedno z průřezových témat – *Mediální výchova* – obsažena v podstatě ve všech výukových předmětech, nicméně mé šetření poměrně jasně ukazuje, že alespoň můj vzorek respondentů by potřeboval důraznější zaškolení v problematice bezpečného využívání elektronických zařízení připojených na internet.

Z mého výzkumu vyplývá, že v podstatě všechny dnešní děti na druhém stupni ZŠ jsou uživateli internetu a mají profil na některé sociální síti. Většina sociálních sítí má oficiálně stanovenou nejnižší věkovou hranici svých uživatelů na třináct let. Z mého výzkumu ale vyplývá, že síť využívá i řada dětí mladších. Zajímavá by bylo, kdyby se sběr dat a můj výzkum rozšířil i na první stupeň základních škol, kde by se poté ukázalo, ve které věkové kategorii (ve které třídě) české děti začínají využívat sociální síť v jednotlivých případech i kdy k tomu začíná docházet ve většinovém měřítku.

České děti sdílejí obrovské množství osobních informací, údajů a fotek na svých veřejných internetových profilech, kde některé z nich jsou přístupné v podstatě komukoliv. Toto chování, mimo to, že je neopatrné, je navíc zcela zbytečné, protože takovéto sdílení a detailní vyplňování svých profilů nepřináší vůbec žádný prospěch ani užitek navíc, přesto kolonky osobních údajů vyplňuje asi devět z deseti dětí, což je obrovské množství. Souvisí s tím riziko zneužití takových dat a děti také značně zvyšují pravděpodobnost, že se stanou obětí kyberstalkera či kybergroomera či někoho, kdo se k tomuto označení blíží. Pokud by se výzkum rozšířil v tomto ohledu na dospělé, bylo by zajímavé pozorovat, zda je tento fenomén záležitost jen dětí, nebo zda se jedná o celospolečenský problém. Z vlastní zkušenosti vím, že dospělí přítomní na sociálních sítích by na tom nebyli od dětí výrazně odlišně, protože v dnešní době, pokud znáte o člověku jednu či dvě osobní informace, najede ho ve většině případů naprosto jednoduše na sociální síti (pokud je ní jeho profil přítomen) během pár okamžiků.

Dvě třetiny dětí mají v přátelích pro ně úplně cizího člověka, a co je alarmující, skoro polovina dotazovaných dětí s takovým člověkem dokonce komunikuje. Můžu se jen domnívat, co děti k takové komunikaci vlastně vede, může to být pouhá zvědavost či možná snaha poznat nové přátele. Každopádně, jak jsem uváděl v teoretické části, anonymita internetu je pro běžného uživatele jako neproniknutelná zeď, kterou lze využít k nekalým praktikám. Za počítačem, z kterého je obsluhován internetový profil třináctiletého kluka může, ale také nemusí, sedět skutečný třináctiletý kluk.

Vysoce rizikově hodnotím chování dětí, které v minulosti již sdílely intimní informace či fotografie s jinou osobou či veřejně. Veřejné sdílení erotických materiálů je v dnešní době doslova módou, při pohledu na sociální sítě objevíme celou řadu „celebrit“, které takové snímky chrlí doslova denně. Proto pro mě není zase tak překvapující, že část dětí na druhém stupni ZŠ také experimentuje se zasíláním zpráv s intimním obsahem. Toto chování je však opravdu velice snadno zneužitelné a já v něm vidím jeden z největších problémů, na který poukazují výsledky mého šetření.

S kyberšikanou se setkala asi polovina dětí a přímo se jejím účastníkem stalo přibližně každé šesté dítě. Pokud budu uvažovat, že poměr útočníků k obětem je přibližně vyrovnaný, každé dvanácté české dítě se stalo obětí kyberšikany, což vzhledem ke staršímu výzkumu,

který ukazoval až 46 % dětí, je číslo opravdu nízké. Mé otázky byly hodně specificky zaměřeny na kyberšikanu prostřednictvím sociálních sítí a pramenící z dat na sociálních sítích. Myslím, že velká část chování, která byla dětmi v roce 2009 považována za kyberšikanu, dnešním dětem přijde jako něco normálního, spíše jen nevhodné chování druhého než něco, z čeho by se měly být pod tlakem či cítit nějakou úzkost. Flaming je na internetu zcela běžnou věcí a pokud by byl do důsledku posuzován jako kyberšikana, nacházeli bychom ji na každém diskuzním fóru či v komentářích pod v podstatě každou zprávou internetových novin.

Další problém, na který mé šetření poukazuje, je výsledek, že míru rizika svého pobytu v kyberprostoru podceňuje téměř každé druhé dítě. Děti si nespojí, že to, že sdílejí příspěvky, za které se později stydí, by je mohlo nějakým způsobem ohrozit.

Mé výsledky (možná kromě kyberšikany, což bylo vysvětleno) se nijak zásadně neodlišují od výsledků jiných studií a v podstatě odpovídají datům použitým v teoretické části. To ovšem neznamená, že by tyto výsledky byly pro české děti nějak přehnaně povzbudivé. Vzhledem k obrovskému množství času, které děti prostřednictvím počítačů či mobilních telefonů na internetu tráví, měla by se tato problematika podle mého názoru stát pevnou součástí učiva základní školní docházky.

5 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

- AlexstrifePE. (6. 12 2006). *Star wars kid VS Yoda*. Načteno z youtube.com: <https://www.youtube.com/watch?v=2URImmLYAsQ>
- Applebaum, A. (4. 5 2018). *The fake news Russians hear at home*. Načteno z washingtonpost.com: https://www.washingtonpost.com/opinions/global-opinions/the-fake-news-russians-hear-at-home/2018/05/04/cd1b729c-4fc9-11e8-b725-92c89fe3ca4c_story.html?noredirect=on&utm_term=.1e126ee6c2b7
- Avast. (1. 3 2018). *Školní děti mladší 13 let jsou průměrně na třech sociálních sítích, i když nesmí*. Načteno z press.avast.com: https://press.avast.com/hubfs/media-materials/kits/Budsafeonline/BSO_TZ_01032018.pdf?hsLang=en&t=1528381967874
- Bernáth, M., Sattler, R., Procházková, P., & Kabátová, Š. (25. 1 2018). *Havlův egyptolog, umělá noha, pedofilie a StB. Přehled fake news před prezidentskou volbou*. Načteno z lidovky.cz: https://www.lidovky.cz/konspirace-a-dezinformace-prezidentske-kampane-umela-noha-pedofilie-i-zednarstvi-gic-/zpravy-domov.aspx?c=A180116_110548_ln_domov_ELE
- Bělíková, B. (6. 5 2018). *Šikana - charakteristika*. Načteno z nicm.cz: <http://www.nicm.cz/sikana-charakteristika>
- Cakebread, C. (31. 8 2017). *People will take 1.2 trillion digital photos this year — thanks to smartphones*. Načteno z bussinessinsider.com: <http://www.businessinsider.com/12-trillion-photos-to-be-taken-in-2017-thanks-to-smartphones-chart-2017-8>
- Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. (nedatováno). *Sexting*. Načteno z sexting.cz: <http://www.sexting.cz>
- Centrum sociálních služeb Praha – Pražské centrum primární prevence. (nedatováno). *Agrese a šikana - Stádia šikanování*. Načteno z prevence.praha.cz: <http://www.prevence-praha.cz/agrese-a-sikana?start=5>

- Černá, A., Dědková, L., Macháčková, H., Ševčíková, A., & Šmahel, D. (2013). *Kyberšikana*. Praha: Grada.
- Dallas, M. E. (13. 2 2013). *'Cyberbullying' as Harmful as Physical Threats, Study Finds*. Načteno z consumer.healthday.com: <https://consumer.healthday.com/mental-health-information-25/behavior-health-news-56/cyberbullying-as-harmful-as-physical-threats-study-finds-673388.html>
- Dewey, C. (17. 11 2016). *Facebook fake-news writer: 'I think Donald Trump is in the White House because of me'*. Načteno z washingtonpost.com: https://www.washingtonpost.com/news/the-intersect/wp/2016/11/17/facebook-fake-news-writer-i-think-donald-trump-is-in-the-white-house-because-of-me/?utm_term=.afef84c12876
- Dunovský, J. (2005). *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha: Grada.
- E-Bezpečí. (24. 1 2018). *Prezidentské volby spustily velké množství dezinformací, fake news a hoaxů. Podlehnout jim je snadné, stejně tak je snadné fakta ověřit*. Načteno z e-bezpečí.cz: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/hoax-spam/1288-fake-news-volby>
- Emery, D. (9. 9 2016). *Did a Physician Confirm Hillary Clinton Has Parkinson's Disease?* Načteno z snopes.com: <https://www.snopes.com/fact-check/hillary-clinton-has-parkinsons-disease/>
- Euro.cz. (12. 2 2018). *Tahle síť je pro starý. Facebook ztrácí mladé uživatele*. Načteno z euro.cz: <https://www.euro.cz/byznys/tahle-sit-je-pro-stary-facebook-ztraci-mlade-uzivatele-1393692>
- European Commission. (nedatováno). *Data protection in the EU*. Načteno z ec.europa.eu: https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/data-protection-eu_en
- European Commission. (nedatováno). *What is personal data?* Načteno z ec.europa.eu: https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/reform/what-personal-data_en

- Evon, D. (24. 5 2016). *Pope Francis Shocks World, Endorses Donald Trump for President*. Načteno z snoopes.com: <https://www.snopes.com/fact-check/pope-francis-donald-trump-endorsement/>
- eXtra.cz. (16. 2 2018). *To je těličko: 5 nejžhavějších fotek Simony Krainové z luxusní dovolené v Zanzibaru!* Načteno z extra.cz: <https://www.extra.cz/to-je-telicko-5-nejzhavejsich-fotek-simony-krainove-z-luxusni-dovolene-v-zanzibaru>
- fantom81z28. (16. 2 2006). *Star Wars kid Runken Jedi*. Načteno z youtube.com: <https://www.youtube.com/watch?v=3GJOVPjhXMY>
- Fér, O. (16. 1 2018). *4 největší dezinformace u voleb: Drahoš a StB, Zemanův automatický postup a jak je to doopravdy*. Načteno z reflex.cz: <http://www.reflex.cz/clanek/volby-prezidentske-volby-2018/84437/4-nejvetsi-dezinformace-u-voleb-drahos-a-stb-zemanuv-automaticky-postup-a-jak-je-to-dopravdy.html>
- Gaille, B. (23. 5 2017). *29 Social Networking Addiction Statistics*. Načteno z brandongaille.com: <https://brandongaille.com/28-social-networking-addiction-statistics/>
- GDPR.cz. (nedatováno). *Co je GDPR?* Načteno z gdpr.cz: <https://www.gdpr.cz/gdpr/>
- Gillespie, T. (8. 5 2017). *Who is Edward Majerczyk, what was the naked photo scandal and which celebrities had their iCloud and Gmail accounts hacked?* Načteno z thesun.co.uk: <https://www.thesun.co.uk/news/2703520/edward-majerczyk-naked-photo-hacking-scandal-icloud-gmail/>
- Glogar, M. (4. 8 2014). *Novela trestního řádu, trestního zákoníku a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob*. Načteno z pravni prostor.cz: <https://www.pravni prostor.cz/zmeny-v-legislative/vyslo-ve-sbirce-zakonu/novela-trestniho-radu-trestniho-zakoniku-a-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob>
- Griffiths, M. (7. 5 2018). *Addicted to Social Media?* Načteno z psychologytoday.com: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/in-excess/201805/addicted-social-media>

- Griffiths, M., & Kuss, D. (25. 4 2018). *6 questions help reveal if you're addicted to social media*. Načteno z washingtonpost.com:
https://www.washingtonpost.com/news/theworldpost/wp/2018/04/25/social-media-addiction/?utm_term=.8a48be9c310b
- Gunther, R. (20. 11 2017). *About the Comparative National Elections Project*. Načteno z u.osu.edu: <http://u.osu.edu/cnep>
- Gunther, R., Beck, P. A., & Nisbet, E. C. (2017). *Fake News Did Have a Significant Impact on the Vote in the 2016 Election*. Ohio State University .
- Gunther, R., Nilsbet, E. C., & Beck, P. (15. 2 2018). *Trump may owe his 2016 victory to 'fake news,' new study suggests*. Načteno z theconversation.com:
<https://theconversation.com/trump-may-owe-his-2016-victory-to-fake-news-new-study-suggests-91538>
- Hegedüš, T. (1. 6 2018). *Mladí zanevřeli na Facebook. V žebříčku sociálních sítí skončil čtvrtý*. Načteno z technet.idnes.cz: https://technet.idnes.cz/facebook-socialni-site-obliba-upadek-teenageri-fqk-/kratke-zpravy.aspx?c=A180601_112453_tec-kratke-zpravy_hege
- Hošek, J. (26. 6 2018). *Neúspěšný pokus očernit vojáky NATO v Pobaltí. Američany měla zdiskreditovat upravená fotka pořízená v Česku*. Načteno z seznamzpravy.cz: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/neuspesny-pokus-ocernit-vojaky-nato-v-pobalti-americiany-mela-zdiskreditovat-upravena-fotka-porizena-v-cesku-50098>
- Hulanová, L. (2012). *Internetová kriminalita páchaná na dětech: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton.
- Internetem Bezpečně. (nedatováno). *Sexting*. Načteno z internetembezpecne.cz:
<http://www.internetembezpecne.cz/internetem-bezpecne/rizika-online-komunikace/sexting/>
- Investopedia. (nedatováno). *Social Networking*. Načteno z investopedia.com:
<https://www.investopedia.com/terms/s/social-networking.asp>

- Janoušková, K. (16. 6 2018). *5 nejžhavějších fotek odhalených celebrit. Některým bylo takové horko, že zahodily i plavky.* Načteno z super.cz:
<https://www.super.cz/celebrity/emily-ratajkowski/572398-5-nejzhavejsich-fotek-odhalenych-celebrit-nekterym-bylo-takove-horko-ze-zahodily-i-plavky.html>
- JuicyFolio. (nedatováno). *Co na Facebooku smíte sdílet?* Načteno z blog.juicyfolio.cz: <http://blog.juicyfolio.cz/postupy/co-muzete-a-co-nesmite-sdilet-na-facebooku>
- Kde Jsme. (nedatováno). *Jméno: "Jana".* Načteno z kdejsme.cz:
<http://www.kdejsme.cz/jmeno/Jana/hustota/>
- Kde Jsme. (nedatováno). *Příjmení: "Nováková".* Načteno z kdejsme.cz:
<http://www.kdejsme.cz/prijmeni/Novakova/hustota/>
- Kocábek, P. (25. 2 2008). *Jak „přežít“ šikanu aneb mobbing na pracovišti.* Načteno z mpsv.cz: <https://www.mpsv.cz/cs/5162>
- Kolář, M. (2011). *Nová cesta k léčbě šikany.* Praha: Portál.
- Kopecký, K. (2010). *Kybergrooming: Nebezpečí kyberprostoru (studie).* Olomouc: NET UNIVERSITY.
- Kopecký, K. (22. 11 2015). *České děti na Facebooku (část 2)* . Načteno z e-bezpeci.cz: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/socialni-sit/1087-ceske-deti-na-fb-2>
- Kopecký, K., & Szotkowski, R. (2017). *Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru - výzkumná zpráva.* Načteno z e-bezpeci.cz: https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/doc_download/96-
- Kopecký, K., Szotkowski, R., Kožíšek, M., & Kasáčová, J. (2018). *Starci na netu (výzkumná zpráva).* Seznam.cz & Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kozlovský, J. (25. 5 2018). *Směrnice ředitele školy k ochraně osobních údajů.* Načteno z gymjbc.cz: http://gymjbc.cz/dokumenty/GDPR/GDPR_smernice.pdf

- Krejčí, V., & Kopecký, K. (2009). *Kyberšikana u českých dětí - závěry z výzkumného šetření projektu E-Bezpečí a Centra PRVOK 2009*. Načteno z <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/43-247>: e-bezpečí.cz
- LaCapria, K. (13. 10 2016). *WikiLeaks Confirms Hillary Clinton Sold Weapons to ISIS?* Načteno z [snopes.com](https://www.snopes.com/fact-check/wikileaks-cofirms-hillary-clinton-sold-weapons-to-isis/): <https://www.snopes.com/fact-check/wikileaks-cofirms-hillary-clinton-sold-weapons-to-isis/>
- Lee, P., & Steward, D. (2016). *Photo sharing: trillions and rising*. Načteno z [deloitte.com](https://www2.deloitte.com/global/en/pages/technology-media-and-telecommunications/articles/tmt-pred16-telecomm-photo-sharing-trillions-and-rising.html): <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/technology-media-and-telecommunications/articles/tmt-pred16-telecomm-photo-sharing-trillions-and-rising.html>
- Love, J. (15. 1 2006). *Star Wars Kid*. Načteno z [youtube.com](https://www.youtube.com/watch?v=HPPj6vilBmU&t=8s): <https://www.youtube.com/watch?v=HPPj6vilBmU&t=8s>
- McCormack, J. (10. 11 2016). *The Election Came Down to 77,744 Votes in Pennsylvania, Wisconsin, and Michigan (Updated)*. Načteno z [weeklystandard.com](https://www.weeklystandard.com/the-election-came-down-to-77744-votes-in-pennsylvania-wisconsin-and-michigan-updated/article/2005323): <https://www.weeklystandard.com/the-election-came-down-to-77744-votes-in-pennsylvania-wisconsin-and-michigan-updated/article/2005323>
- Makukhin, O., Tsybulska, L., Pidgornyy, V., & Kavatsiuk, R. (22. 3 2018). *Image of the EU and Eastern Partnership countries on Russian TV*. Načteno z [eceap.eu](https://eceap.eu/wp-content/uploads/2018/03/Image-of-the-EU-and-Eastern-Partnership-countries-on-Russian-TV.pdf): <https://eceap.eu/wp-content/uploads/2018/03/Image-of-the-EU-and-Eastern-Partnership-countries-on-Russian-TV.pdf>
- MediaGuru. (10. 5 2017). *Počet používaných sociálních sítí na uživatele roste*. Načteno z [mediaguru.cz](https://www.mediaguru.cz/clanky/2017/05/pocet-pouzivanych-socialnich-siti-na-uzivatele-roste/): <https://www.mediaguru.cz/clanky/2017/05/pocet-pouzivanych-socialnich-siti-na-uzivatele-roste/>
- Median. (2017). *Digitální gramotnost: Zpráva o stavu a výuce digitální gramotnosti a komparace se zahraničím*. Načteno z [mpsv.cz](https://www.mpsv.cz/files/clanky/31592/Digitalni_gramotnost_reserse.pdf): https://www.mpsv.cz/files/clanky/31592/Digitalni_gramotnost_reserse.pdf
- Mendelova Univerzita v Brně. (nedatováno). *Formy, druhy a typy komunikace*. Načteno z is.mendelu.cz: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=31903

- Merriam-Webster Dictionary. (8. 7 2018). *Groom*. Načteno z meriam-webster.com: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/grooming>
- Mighty Recruiter. (nedatováno). *Staffing*. Načteno z mightyrecruiter.com: <https://www.mightyrecruiter.com/recruiter-guide/hiring-glossary-a-to-z/staffing/>
- Miko, M. (1. 3 2018). *Senioři jsou přeborníci v šíření hoaxů, zjistil výzkum s názvem Starci na netu*. Načteno z g.cz: <https://g.cz/seniori-jsou-prebornici-v-sireni-hoaxu-zjistil-vyzkum-s-nazvem-starci-na-netu/>
- Ministerstvo dopravy České republiky. (24. 5 2018). *Doporučení k implementaci GDPR*. Načteno z mdcr.cz: [https://www.mdcr.cz/Ministerstvo/Ochrana-osobnich-udaju-\(GDPR\)/Doporučení-k-implementaci-GDPR?returl=/Ministerstvo/Ochrana-osobnich-udaju-\(GDPR\)](https://www.mdcr.cz/Ministerstvo/Ochrana-osobnich-udaju-(GDPR)/Doporučení-k-implementaci-GDPR?returl=/Ministerstvo/Ochrana-osobnich-udaju-(GDPR))
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. (nedatováno). *Stručný návod na zabezpečení procesů souvisejících s GDPR*. Načteno z msmt.cz: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/strucny-navod-na-zabezpeceni-procesu-souvisejicich-s-gdpr>
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (23. 5 2018). *MŠMT připravilo školy na změny ohledně GDPR*. Načteno z msmt.cz: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/msmt-pripravilo-skoly-na-zmeny-ohledne-gdpr>
- Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. (11. 7 2017). *Obecné nařízení o ochraně osobních údajů - GDPR*. Načteno z mpo.cz: <https://www.mpo.cz/cz/podnikani/obecne-narizeni-o-ochrane-osobnich-udaju-gdpr--228672/>
- Ministerstvo vnitra České republiky. (nedatováno). *Centrum proti terorismu a hybridním hrozbám*. Načteno z mvcr.cz: <http://www.mvcr.cz/cthh/clanek/centrum-proti-terorismu-a-hybridnim-hrozbam.aspx>
- Ministerstvo vnitra České republiky. (nedatováno). *Metodická podpora a konzultace*. Načteno z mvcr.cz: <http://www.mvcr.cz/gdpr/clanek/temp002.aspx>

- Máca, R. (9. 10 2017). *Děti a rizika sociálních sítí*. Načteno z sancedetem.cz:
<https://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/deti-a-rizika-socialnich-siti-112.html>
  - Papežová, Z. (nedatováno). *Prevence – Stalking*. Načteno z policie.cz:
<http://www.policie.cz/clanek/prevence-stalking.aspx>
  - Parrett, G. (22. 2 2016). *3.5 million photos shared every minute in 2016*. Načteno z deloitte.com: <https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/press-releases/articles/3-point-5-million-photos-shared-every-minute.html>
  - Perret, E. (2. 12 2016). *Here's How Many Digital Photos Will Be Taken in 2017*. Načteno z mylio.com: <https://mylio.com/true-stories/tech-today/how-many-digital-photos-will-be-taken-2017-repost>
  - Potapova, K. (3 2018). *How We Have Become an Enemy in the Eyes of Russia*. Načteno z martenscentre.eu: <https://www.martenscentre.eu/sites/default/files/publication-files/kremlin-propaganda-european-union-enemy-russia.pdf>
  - Prásk. (15. 6 2018). *Postavička k nakousnutí: Moderátorka SuperStar Jasmina Alagič se ukázala v plavkách! FOTO*. Načteno z prask.nova.cz:
<http://prask.nova.cz/clanek/novinky/postavicka-k-nakousnuti-moderatorka-superstar-jasmina-alagic-se-ukazala-v-plavkach-foto.html>
  - Ramakrishna, K. (28. 4 2018). *Disinformation and fake news: Old wine in new bottles*. Načteno z straitstimes.com: <https://www.straitstimes.com/opinion/disinformation-and-fake-news-old-wine-in-new-bottles>
  - Ripley, W., & Lourdes, M. (nedatováno). *Secret State A journey into the heart of North Korea*. Načteno z edition.cnn.com:
<https://edition.cnn.com/interactive/2017/09/asia/north-korea-secret-state/>
  - Rogers, V. (2011). *Kyberšikana*. Praha: Portál.
- Úplné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník*. (2018). Praha: Armex Publishing.

- Úřad pro ochranu osobních údajů. (18. 4 2013). *Pojem osobní údaj*. Načteno z uoou.cz: <https://www.uoou.cz/pojem-osobni-udaj/d-1751>
- Úřad pro ochranu osobních údajů. (nedatováno). *GDPR (obecné nařízení)*. Načteno z uoou.cz: <https://www.uoou.cz/gdpr-obecne-narizeni/ds-3938/p1=3938>
- Sdílej bezpečně. (nedatováno). *Není umění mít všechno na síti. Je umění mít tam pouze to, co chcete.* . Načteno z sdilejbezpecne.cz: <https://www.sdilejbezpecne.cz>
- Shaer, M. (4 2017). *Fighting the Nazis With Fake News*. Načteno z smithsonianmag.com: <https://www.smithsonianmag.com/history/fighting-nazis-fake-news-180962481/>
- Snopes. (nedatováno). *WikiLeaks Confirms Hillary Clinton Sold Weapons to ISIS?* Načteno z snopes.com: <https://www.snopes.com/fact-check/wikileaks-cofirms-hillary-clinton-sold-weapons-to-isis/>
- Sokolová, D. (25. 4 2016). *Bossing aneb Když vám šéf dělá ze života peklo* . Načteno z novinky.cz: <https://www.novinky.cz/zena/vztahy-a-sex/401276-bossing-aneb-kdyz-vam-sef-dela-ze-zivota-peklo.html>
- Soshnikov, A. (13. 11 2017). *Inside a pro-Russia propaganda machine in Ukraine*. Načteno z bbc.com: <https://www.bbc.com/news/blogs-trending-41915295>
- Statista. (2017). *Global active usage penetration of leading social networks as of February 2017*. Načteno z statista.com: <https://www.statista.com/statistics/274773/global-penetration-of-selected-social-media-sites/>
- Statista. (2018). *Distribution of Facebook users in the United States as of January 2018, by age group and gender*. Načteno z statista.com: <https://www.statista.com/statistics/187041/us-user-age-distribution-on-facebook/>
- Statista. (2018). *Distribution of Facebook users worldwide as of April 2018, by age and gender*. Načteno z statista.com: <https://www.statista.com/statistics/376128/facebook-global-user-age-distribution/>

- Statista. (2018). *Does your child have a social media profile or account on any sites or apps?* Načteno z statista.com: <https://www.statista.com/statistics/272509/children-active-on-social-media-in-the-uk-by-age/>

- Statista. (2018). *Most famous social network sites worldwide as of April 2018, ranked by number of active users (in millions)*. Načteno z statista.com: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>

- Statista. (2018). *Number of monthly active Facebook users worldwide as of 1st quarter 2018 (in millions)*. Načteno z statista.com: <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/>

- Stop Stalking. (2017). *Jaké důsledky pro mě může mít stalking, pokud se stanu jeho obětí?* Načteno z stopstalking.cz: <http://www.stopstalking.cz>

- StopActHR1226. (9. 4 2018). *WWII: The German New Order In Poland and Fake News in today's American Media*. Načteno z stopacthr1226.org: <https://stopacthr1226.org/wwii-the-german-new-order-in-poland-and-fake-news-in-todays-american-media/>

- Svatoš, T. (2004). *Rodinná a sexuální výchova: dnešní reflexe a citlivá místa*. Hradec Králové: Gaudeamus.

- Sytas, A., & Stonetreet, J. (14. 6 2018). *Lithuania says report of a US military vehicle killing a boy in an accident is fake news attempting to discredit NATO exercises*. Načteno z businessinsider.com: <http://www.businessinsider.com/r-lithuania-sees-fake-news-attempt-to-discredit-nato-exercises-2018-6>

- TechTerms. (10. 3 2008). *Social Networking*. Načteno z techterms.com: <https://techterms.com/definition/socialnetworking>

- Tomanová, A. (31. 10 2016). *Hacker, který zveřejnil intimní fotografie celebrit z iCloudu, jde na 18 měsíců do vězení*. Načteno z letemsvetemapplem.eu: <https://www.letemsvetemapplem.eu/2016/10/31/hacker-ktery-zverejnil-intimni-fotografie-celebrit-jde-18-mesicu-vezeni/>
- Tomis, Z. (6. 8 2015). *Stalking: Co dělat, když vás někdo pronásleduje?* Načteno z zena.aktualne.cz: <https://zena.aktualne.cz/vztahy/stalking-co-delat-kdyz-vas-nekdo-pronasleduje/r~i:article:809163/?redirected=1530886029>
- Totušek, J. (25. 1 2017). *Únik intimních fotek celebrit má pro obviněného hackera mírnou dohru*. Načteno z lidovky.cz: https://www.lidovky.cz/unik-intimnich-fotek-celebrit-ma-pro-obvineneho-hackera-mirnou-dohru-1jg-/lide.aspx?c=A170125_101119_In_kultura_jto
- Těšitelová, V., Polícar, R., Blaha, M., Klimeš, D., & Dušek, L. (2018). *Jak implementovat Nařízení evropského parlamentu a rady (EU) 2016/679*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR.
- Ukraine Crisis Media Center . (10. 4 2018). *Image of Great Britain on Russian TV*. Načteno z youtube.com: <https://www.youtube.com/watch?v=YeODPmBb3XY&t=4s>
- Vogltanz, P. (11. 8 2014). *Chodecká revoluce: Student Agency vstupuje do pěší dopravy*. Načteno z infobaden.cz: <http://www.infobaden.cz/2014/08/11/chodecka-revoluce-student-agency-vstupuje-do-pesi-dopravy/>
- Vrablová, V. (27. 4 2017). *Anonymita na internetu: Existuje, nebo nemáme šanci?* Načteno z pcporadenstvi.cz: <http://www.pcporadenstvi.cz/anonymita-na-internetu-existuje-nebo-nemame-anci>
- Vím, kam klikám. (22. 11 2017). *Co jsou to fake news a jak je poznáte*. Načteno z vimkamklikam.cz: <http://www.vimkamklikam.cz/zajimavosti/co-jsou-to-fake-news-a-jak-je-poznate>
- Weiss, P. (2012). *sexuální zneužívání dětí*. Praha: Triton.
- Wikipedia: The Free Encyclopedia. (nedatováno). *Star Wars Kid*. Načteno z en.wikipedia.com: https://en.wikipedia.org/wiki/Star_Wars_Kid

- Základní škola Dubí 1. (nedatováno). *GDPR*. Načteno z [zsdubi1.cz](http://www.zsdubi1.cz):

<http://www.zsdubi1.cz/gdpr>